ROZHĽADY

VÝVIN AKADEMICKEJ SLAVISTIKY
(Venované 35. výročiu Slovenského komitétu slavistov a 30. výročiu Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV)

PETER ŽEŇUCH

ŽEŇUCH, Peter. The Development of Academic Slavistics. (Dedicated to the 35th anniversary of the Slovak Committee of Slavists and the 30th anniversary of the Ján Stanislav Institute of Slavistics of the Slovak Academy of Sciences.) Slovenský časopis historický, V, 2025, 1, 148 – 212 pp.

The study provides an overview of the scientific and organizational context and conditions in which the research program in Slavic linguistics and philology has been carried out at the Slovak Academy of Sciences over the past thirty-five years. This overview of the results of project research topics, which need to be continuously followed up in view of the current development of European society, is far from complete in either the Slovak or international context. New topics are constantly emerging in which Slavic linguistic research in Slovakia has an irreplaceable central position from a synchronic and diachronic perspective.

Keywords: History of Slovak Slavistics, Slovak linguistic Slavic studies, comparative interdisciplinary Slavistics, Slovak Slavistics research program

I. Úvod

Pri príležitosti tridsiateho výročia od založenia samostatnej vedeckej inštitúcie v Slovenskej akadémii vied a tridsiateho piateho výročia od vzniku Slovenského komitétu slavistov ako organizácie s celoslovenskou pôsobnosťou, zaoberajúcej sa interdisciplinárnym slavistickým výskumom, je opäť potrebné pristaviť sa pri niektorých momentoch, ktoré širokej sla-

vistickej obci poskytnú informácie o jej súčasnom stave. Azda netreba osobitne konštatovať, že slavistický výskum na Slovensku vďaka Slovenskému komitétu slavistov, ktorý vznikol v roku 1965 ako Slovenský výbor slavistov[1] (v roku 1966 začal svoju činnosť aj publikačný slavistický časopis), ako aj vďaka úsiliu profesora PhDr. Jána Doruľu, DrSc., ktorý sa významne zaslúžil o vznik súčasného Slavistickému ústavu Jána Stanislava Slovenskej

[1] Už začiatkom roka 1965 v Bratislave vznikol Slovenský výbor slavistov, ktorý sa sformoval ako samostatné združenie slavistov pri strediskách oživeného slavistického bádania na univerzitách v Bratislave, Prešove a v Slovenskej akadémii vied, najmä ako národný reprezentatívny orgán slavistiky, ktorý koordinoval výskum v rozličných slavistických disciplínach na Slovensku. Slovenský výbor slavistov nadviazal aj na snahy medzinárodnej slavistiky po IV. medzinárodnom zjazde slavistov v roku 1958, keď vznikla potreba prepojiť národné slavistické výskumy v rozličných slovanských i neslovanských krajinách. Perspektívnym a zdá sa, že aj najvýhodnejším riešením koordinácie komplexného slavistického medzinárodného výskumu bolo založenie Medzinárodného komitétu slavistov v roku 1955. Ten vznikol ako orgán svetovej slavistiky a združoval slavistov, ktorí sa zúčastňovali na národných slavistických výskumných programoch. Vznik medzinárodného komitétu podnietilo utvorenie stálych národných komitétov v krajinách, ktoré sa rozhodli systematicky a komplexne venovať slavistike. Hľadali sa preto slavistické špičky v domácich vedecko-pedagogických inštitúciách a v akademických pracoviskách. Tieto inštitúcie si často nárokovali na rozhodovaciu právomoc pri zložení členstva a výboru národného slavistického komitétu. V správe publikovanej na stránkach novozaloženého slavistického publikačného orgánu sa uvádza, že Slovenský výbor slavistov je reprezentačný (národný) i pracovný orgán, ktorý koordinuje výskum v rozličných slavistických disciplínach na Slovensku; jeho vznik si vyžiadala príprava VI. Medzinárodného zjazdu slavistov v Prahe v roku 1968. V roku 1966 vznikol aj publikačný orgán slovenskej slavistiky s názvom *Slavica Slovaca*. Zakladateľmi a prvými členmi Slovenského výboru slavistov boli za jazykovedu (v abecednom poradí): Ľubomír Ďurovič, Šimon Ondruš, Eugen Pauliny, Štefan Peciar, Ján Stanislav; za literárnu vedu: Mikuláš Bakoš, Zlatko Klátik, Ivan Kusý, Milan Pišút, Karol Rosenbaum; za históriu: Ján Dekan, Ľudovít Holotík, Jozef Hrozienčik, Vladimír Matula, Peter Ratkoš; za folkloristiku: Viera Gašparíková, Andrej Melicherčík. Predsedom sa stal Eugen Pauliny a tajomníkom Zlatko Klátik (porovnaj v správe od -k- [Klátik, Zlatko]: Slovenský výbor slavistov. In *Slavica Slovaca*, 1966, roč. 1, č. 2, s. 227). Táto situácia, samozrejme, nebola po vôli centralizovaným zložkám vtedajšieho politického i spoločenského života. Jozef Dvonč o tom píše: „Podobne ako pri iných orgánoch alebo organizáciách aj tu išlo o asymetrické riešenie organizácie slavistického života v Československu (osobitný výbor slavistov v Čechách neexistoval). Nové usporiadanie Československej socialistickej republiky ako federatívneho zväzku Českej a Slovenskej socialistickej republiky, ktoré sa začalo uplatňovať v zmysle zákona o československej federácii od 1. januára 1969, prináša zmenu aj na úseku slavistiky. V duchu federatívneho usporiadania budú u nás jednak národné komitéty, jednak celoštátny, federálny komitét: Český komitét slavistov, Slovenský komitét slavistov a Československý komitét slavistov.“ Porovnaj Dvonč, Jozef. Slovenský komitét slavistov ustanovený. In *Slovenská reč*, 1970, roč. 35, č. 5, s. 307.

akadémie vied, je tento slavistický výskum plne začlenený do medzinárodného slavistického kontextu. Svedčia o tom najmä výsledky základného výskumu plne rešpektované nielen doma, ale aj v zahraničí.

Na plnenie úloh slavistického výskumu zadefinovaných v *Programe jazykovedného slavistického výskumu na Slovensku*, ktorý sformuloval Ján Doruľa,[2] vzniklo z nevyhnutnej potreby v roku 1995 slavistické pracovisko práve na pôde Slovenskej akadémie vied. Najmä na základe podpísanej zmluvy[3] o spolupráci so Slovenskou akadémiou vied a Maticou slovenskou v roku 1995 a aj medzi Slovenským komitétom slavistov a novozaloženým Slavistickým kabinetom SAV v roku 1995 a tiež s podporou vtedajšieho predsedu SAV prof. Štefana Lubyho sa tak mohla začať uskutočňovať systematická vedecko-výskumná činnosť a mohli sa plniť funkcie vedecko-koordinačného charakteru, ktoré podmieňuje slavistický výskum v medzinárodnom kontexte.[4] V podmienkach Slovenskej akadémie vied aj napriek nie celkom priaznivej situácii pre vznik nových pracovísk našli svoje uplatnenie najmä takí slavisti, ktorí v národnom i medzinárodnom výskumnom priestore uskutočňovali porovnávací výskum jazyka a kultúry a v rámci svojho bádania predkladali výskumné projekty, ktoré aj v kontexte medzinárodnej slavistiky postupne prinášali významné riešenia z pohľadu slovenskej slavistiky. V národnom i medzinárodnom slavistickom prostredí sú to najmä nové alebo inovatívne riešenia, ktoré sú založené na komparatívnom skúmaní vzťahov slovenského jazyka a kultúry s inými slovanskými i neslovanskými jazykmi a kultúrami.

Komplexný výskum každej zo zložiek slovenskej kultúry (jazyk, písom-

[2] DORUĽA, Ján. Program jazykovedného slavistického výskumu na Slovensku. In *Slavica Slovaca*, 1989, roč. 24, č. 3, s. 201 – 210.

[3] „Slovenská akadémia vied uzavrela Dohodu a zabezpečení činnosti Slavistického kabinetu Slovenskej akadémie vied a o spolupráci medzi Slovenskou akadémiou vied a Maticou slovenskou, ktorú schválilo Predsedníctvo SAV uznesením č. 751 zo dňa 19. januára 1995 a následne ju podpísal predseda SAV (10. februára 1995) a predseda Matice slovenskej (14. februára 1995). Na základe uznesenia pléna Slovenského komitétu slavistov zo dňa 14. februára 1995 bola dňa 3. marca 1995 zástupcom Slavistického kabinetu povereným vedením pracoviska a predsedom Slovenského komitétu slavistov podpísaná dohoda o spolupráci medzi Slovenským komitétom slavistov a Slavistickým kabinetom Slovenskej akadémie vied.“ (Správa o činnosti [Slavistického kabinetu SAV] za rok 1995, s. 2 – 3.)

[4] V roku 2006 podpísali štatutári Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV a Slovenského komitétu slavistov aktualizovanú zmluvu, v ktorej sa reflektovala zmena názvu akademického slavistického pracoviska. V roku 2019 a 2021 k zmluve o spolupráci pribudli dva dodatky o časopise *Slavica Slovaca*, dostupné https://slavistika.sk/wp-content/uploads/2023/02/Dohoda-SKS-a-SUJS-SAV-s-dodatkami.pdf [7. 4. 2025]

níctvo, duchovná kultúra) predstavuje pevnú súčasť slovenského národného vývinu a jeho kultúry, čím sa poukazuje na ich nezastupiteľnú funkciu v medzikultúrnej európskej komunikácii. Osobitne v slovenskom priestore možno práve na príkladoch latinských i byzantských zdrojov dokumentovať túto významnú rolu jazykovo-kultúrnej komunikácie. Takto zadefinovaný komparatívny a základný slavistický výskum sa v slovenskom prostredí môže uskutočniť iba z hľadiska komplexného a systematického štúdia písomných prameňov, ktoré poukazujú na čulý vzťah slovenského jazyka a kultúry so slovanskými i neslovanskými jazykmi a kultúrami v Európe.

Osobitne významnú súčasť v spomínanom jazykovednom slavistickom výskumnom programe predstavuje práve staršie obdobie, ktoré je späté s formovaním slovenskej kultúry a s rozvojom slovensko-latinského, slovensko-nemeckého a slovensko-cirkevnoslovanského písomníctva. Výsledky tohto základného výskumu staršieho obdobia sú dôležitým zdrojom pre pochopenie súčasných kultúrno-spoločenských a axiologických procesov európskej kultúry s jej prejavmi aj na Slovensku.

Cieľom daného výskumu nie je podať iba inovatívny výklad významu tohto slovenského dedičstva v národnom, ale i v širšom spektre európskej kultúry a civilizácie, a tak poukázať aj na procesy súvisiace s aktuálnymi trendmi súčasnej jazykovo-kultúrnej komunikácie Slovákov. Uvedený rozsah bádania predstavuje najmä základnú myšlienkovú líniu výskumov profesora PhDr. Jána Stanislava, DrSc. (1904 – 1977).[5] V roku 2005 pri premenovaní Slavistického kabinetu SAV na Slavistický ústav Jána Stanislava

[5] Slavistické pracovisko SAV vzniklo v roku 1995 v zmysle uznesenia Predsedníctva SAV ako Slavistický kabinet SAV. Na základe dohody o spolupráci Slavistického kabinetu SAV a SKS z roku 1995 a po zmene názvu kabinetu na Slavistický ústav Jána Stanislava SAV v roku 2005 sa Slovenský komitét slavistov kontinuálne a intenzívne angažoval v celom spektre vedecko-výskumnej a vedecko-koordinačnej činnosti. Zúčastňoval sa na príprave a organizácii interdisciplinárnych medzinárodných vedeckých tímov, ktoré na pôde SAV a v spolupráci s vysokoškolským prostredím poskytli know-how pre mnohé opomínané interdisciplinárne orientované výskumy. V kontexte s 10. výročím pracoviska a jeho premenovaním na Slavistický ústav Jána Stanislava SAV prišiel pri návšteve SAV na pracovisko v sprievode prof. Štefana Lubyho aj prezident Slovenskej republiky Ivan Gašparovič. Pri tejto príležitosti zakladateľ slavistického ústavu v SAV prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc., pripomenul, že pracovníci ústavu a tiež ďalších akademických a vysokoškolských pracovísk, ktoré sa podujali spolupodieľať sa na riešení slavistických projektov, objasňujú málo prebádané oblasti jazykového, kultúrno-spoločenského, literárneho a duchovného vývinu na Slovensku. Bližšie *Desaťročnica Slavistického ústavu SAV Jána Stanislava*.
Dostupné na https://www.sav.sk/?lang=sk&doc=services-news&source_no=20&news_no=442 [19. 3. 2025]

Slovenskej akadémie vied sa vzdala úcta osobe a dielu Jána Stanislava ako významnému slovenskému slavistovi, ale zároveň sa priamo poukázalo na potrebu napĺňať takúto koncepciu základného slavistického filologického bádania. V tomto výskumnom programe sa pritom počíta s účasťou aj niektorých nefilologických vedných disciplín, ktoré svojím spôsobom môžu prispieť k spresneniu stavu filologického poznania vzťahov jazyka a kultúry aj v jednotlivých historických etapách vývinu slovenského národa po súčasnosť. Východiskovú zložku v tomto bádateľskom programe má preto najmä porovnávacia jazykovedná slavistika spolu s literárnovedným výskumom, ale aj ostatné disciplíny, predovšetkým historiografia, archeológia a národopis (etnológia a folkloristika), ktoré dovedna môžu poskytnúť zdroje pre moderný interdisciplinárny slavistický výskum.

O metodologickom postupe filologického interdisciplinárneho a porovnávacieho bádania sa pravidelne diskutuje na medzinárodných slavistických vedeckých fórach, osobitne na zasadnutiach Medzinárodného komitétu slavistov, ktorý združuje národné slavistické komitéty z vyše štyridsiatich krajín sveta, kde sa rozvíja podobný slavistický výskumný program.

II. Slavistický ústav Jána Stanislava SAV v kontexte koordinačnej činnosti Slovenského komitétu slavistov

Inštitucionalizácia slovenského slavistického výskumu na pôde Slovenskej akadémie vied bola prirodzeným vyústením týchto potrieb moderného výskumu, a preto sa pracovisko od svojho založenia profilovalo najmä na báze projektového bádania. Pozornosť bádateľov sa od samého začiatku nevyhnutne sústreďovala na filologický výskumný diskurz vzťahu jazyka a kultúry, ktorý prirodzene zohľadňuje aj výsledky v ostatných vedných disciplínach dosiahnuté v rámci podobne zameraného porovnávacieho bádania v celoslovenskom kontexte. Totiž porovnávacie hľadisko výskumu slovensko-slovanských a slovensko-neslovanských vzťahov je aj pre príbuzné slavistické vedné disciplíny nevyhnutnou východiskovou podmienkou na to, aby sa mohli aktívne zapojiť do komplexného interdisciplinárneho slavistického výskumu. Etablovanie sa slovenskej slavistickej vedy v medzinárodnom kontexte nevyhnutne súvisí s akceptáciou takýchto komparatívnych a komplexných bádateľských projektov.

Významný moment komplexnej prezentácie výsledkov slovenského slavistického výskumu v medzinárodnom kontexte predstavuje najmä XI. medzinárodný zjazd slavistov, ktorý sa uskutočnil v Bratislave v roku 1993; v tom čase bol plne zodpovedný za jeho organizáciu Slovenský komitét slavistov a jeho predsedom bol prof. Ján Doruľa.

Slavistický zjazd v Bratislave poskytol priestor pre zviditeľnenie slovenskej akademickej i vysokoškolskej slavistiky. Upevnenie medzinárodného postavenia Slovenského komitétu slavistov ako samostatnej zložky Medzinárodného komitétu slavistov tak bolo možné vidieť už počas príprav na XI. medzinárodný zjazd slavistov v Bratislave. Slovenský komitét slavistov v tom čase pod vedením prof. Jána Doruľu prijal celý rad závažných rozhodnutí, ktoré položili usporiadané základy jeho ďalšieho rozvoja v kontexte slovenskej vedy. Z koncepčného hľadiska treba dodať, že v tom čase sa hľadali možnosti na ukotvenie komitétu v slovenskom akademickom kontexte. Nakoniec boli preto vypracované a schválené *Stanovy Slovenského komitétu slavistov* ako samostatnej právnickej osoby s celoslovenskou pôsobnosťou.[6]

Podľa spomínaných stanov tvoria Slovenský komitét slavistov iba zá-

[6] V marci a júni 1990 sa uskutočnili dve zhromaždenia slovenských slavistov, na ktorých bol zvolený 25-členný Slovenský komitét slavistov. Jeho hlavnou úlohou sa stalo koncepčné usmerňovanie a koordinovanie základného slavistického výskumu s dôrazom na súčinnosť jednotlivých slavistických disciplín a interdisciplinárny prístup k slavistickej problematike, čím sa nadviazalo na činnosť Slovenského výboru slavistov. Vedením národného komitétu bol poverený historik V. Matula. Členmi Slovenského komitétu slavistov boli za jazykovedu: V. Blanár, J. Bosák, J. Doruľa, E. Horák, J. Kačala, J. Sabol; za históriu s archeológiou: A. Avenarius, I. Ivantyšynová, M. Kučera, V. Matula, A. Ruttkay, T. Štefanovičová; za literárnu vedu: D. Ďurišin, M. Eliáš, J. Hvišč, P. Liba, J. Slimák, J. Števček, H. Urbancová; za folkloristku, etnografiu a kultúru: O. Elschek, V. Gašparíková, E. Horváthová, J. Komorovský, M. Leščák, J. Podolák. V júni 1990 sa uskutočnilo mimoriadne zasadnutie komitétu z dôvodu rezignácie jeho predsedu. Novým predsedom sa stal Ján Doruľa. V novembri 1990 časť členov Slovenského komitétu slavistov a zároveň aj členov Československého komitétu slavistov odmietlo spoločnú československú koordinačnú komisiu na prípravu XI. medzinárodného zjazdu slavistov v Bratislave. Slovenský komitét slavistov začal pôsobiť ako národný samosprávny orgán (občianske združenie, čo v tom čase umožňoval zákon č. 83/1990 Z. z.) a začal tak rozvíjať svoju činnosť v zložení: J. Doruľa (predseda), T. Štefanovičová (tajomníčka), J. Števček, V. Sedlák a V. Gašparíková (podpredsedovia), H. Urbancová a H. Rummelová (revízorky), V. Blanár, J. Bosák, E. Horák, J. Kačala, J. Sabol, D. Ďurišin, M. Eliáš, J. Hvišč, P. Liba, I. Slimák, A. Avenarius, T. Ivantyšynová, M. Kučera, A. Ruttkay, O. Elschek, E. Horváthová, J. Komorovský, J. Podolák a Z. Profantová (členovia). Prijaté prvé Stanovy Slovenského komitétu slavistov umožnili Slovenskému komitétu slavistov fungovať ako občianskemu združeniu s celoslovenskou pôsobnosťou, ktorý sa stal samosprávnym orgánom slovenskej slavistiky. V roku 1992 Slovenská akadémia vied k žiadosti Slovenského komitétu slavistov o pomoc pri príprave a organizačnom zabezpečení XI. medzinárodného zjazdu slavistov zaujala pasívne stanovisko. Pozri Slovenský komitét slavistov v dátumoch, dostupné online http://www.slavu.sav.sk/konferencie/kongres_program_2011.pdf [7. 4. 2025].

stupcovia vedných oblastí (nie štatutárni zástupcovia vedeckých inštitúcií) z okruhu jazykovedy, literárnej histórie a literárnej vedy, národopisu, histórie a archeológie, ale predovšetkým odborne pripravené osobnosti, ktoré sa zaoberajú slavisticky orientovanou výskumnou a odborno-popularizačnou činnosťou (výskumom slovenského jazyka, slovenskej literatúry, histórie, duchovnej a materiálnej kultúry, a to z porovnávacieho hľadiska s inými slovanskými jazykmi, literatúrami, dejinami a kultúrami).

Dôležitú súčasť slovenskej slavistiky preto dnes predstavuje najmä skúmanie prameňov viažucich sa k rozmanitým vývinovým obdobiam slovenskej kultúry, napr. k veľkomoravskej a cyrilo-metodskej tradícii, ďalej ide o výskumy v oblasti južnoslovanských a východoslovanských jazykovo-kultúrnych vzťahov, o problematiku axiologických a etnolingvistických aspektov vzťahu jazyka a kultúry, o problematiku rozvoja ľudovej naratívnej tradície aj v slovanskom nárečovom kontexte, sú to aj výskumy zamerané na písomnosti rehoľných spoločenstiev v národnom, latinskom i cirkevnoslovanskom jazyku.

Osobitne významnú súčasť výskumu predstavujú jazykové procesy uplatňujúce sa pri vzniku prekladov Biblie do jednotlivých slovanských jazykov, čo nevyhnutne predpokladá aj vznik biblickej nomenklatúry, ktorá sa môže odraziť napríklad aj v spisovnom slovenskom jazyku.[7] Práve z tohto dôvodu bola prvou výskumnou témou novozriadeného pracoviska problematika procesov spätých s prekladaním Biblie do slovenčiny a slovanských jazykov, nie potreba prekladať biblický text. Projekt o prekladaní Biblie do slovenčiny a slovanských jazykov podporila aj Matica slovenská a celému radu výsledkov tohto výskumu patrí aj faksimilné vydanie *Kamaldulskej Biblie* (2005), ktoré finančne pokryl vydavateľ renomovanej edície *Biblia Slavica* v Nemecku.

Dôležitú súčasť týchto jazykovo-literárnych výskumov predstavuje aj sprístupňovanie transliterovaných cyrilských a niektorých latinsko-cirkevnoslovanských, slovensko-nemeckých, slovensko-latinských i ďalších cyrilských písomných pamiatok v rámci medzinárodnej vedeckej série *Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae* (v rokoch 2003 – 2025) alebo v suplementách časopisu *Slavica Slovaca*, ktoré s istou pravidelnosťou vychádzajú doposiaľ od roku 2011.

Zo *Zakladacej listiny Slavistického ústavu Jána Stanislava Slovenskej*

[7] Bližšie ŽEŇUCH, Peter. Slovenský komitét slavistov a jeho podiel na medzinárodnom zviditeľňovaní akademických slavistických výskumov. In *Slavica Slovaca*, 2022, roč. 57, č. 3, s. 204 – 206. Dostupné https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.3.1.

akadémie vied, v. v. i. (z 15. novembra 2021, pozri najmä čl. II. ods. 1. – 3.)[8] vidieť, že slavistické pracovisko na pôde Slovenskej akadémie vied je priamym pokračovateľom činnosti Slavistického kabinetu SAV, ktorý bol zriadený uznesením Predsedníctva Slovenskej akadémie vied ako samostatná organizačná jednotka s účinnosťou od 1. 3. 1995. Zároveň sa tu uvádzajú aj údaje súvisiace s jeho premenovaním na Slavistický ústav Jána Stanislava SAV v roku 2005. V zakladacej listine sa ďalej píše, že predmetom jeho hlavnej činnosti je uskutočňovanie výskumu v odbore vedy a techniky so zameraním na filologické vedy (060200) a slovanské jazyky a literatúry (060207).[9]

III. Slavistický filologický výskumný program

Pracovisko má podľa svojho programu zapĺňať citeľnú medzeru v oblasti základného výskumu vzťahov slovenského jazyka a kultúry s inými slovanskými jazykmi a kultúrami a pri výskume slovensko-latinských, slovensko-cirkevnoslovanských a slovensko-nemeckých vzťahov najstaršieho obdobia. Niektorí členovia vedeckého tímu na pracovisku sa venovali aj výskumu iných slovanských jazykov a kultúr najmä vo vzťahu k južnoslovanskému a niektorým východoslovanským jazykovo-kultúrnym kontextom.

Ako interdisciplinárne slavistické výskumné centrum Slavistický ústav Jána Stanislava SAV začalo pôsobiť najmä v oblasti filologického výskumu a zároveň sa podieľalo aj na historických, národopisných, umenovedných a kulturologických výskumoch tým, že uskutočňovalo úlohy slavistického koordinačného centra na Slovensku, čo vyplynulo z už spomínanej zmluvnej spolupráce so Slovenským komitétom slavistov.[10] Práve v tejto spolupráci sa totiž v akademickom prostredí utvoril priestor na vykonávanie aj vedecko-koordinačnej činnosti, ktorý na Slovensku do založenia pracoviska v roku 1995 nevykonávala žiadna iná akademická inštitúcia ani vysokoškolské pracovisko. Zmluva medzi Slovenským komitétom slavis-

[8] Posledná zakladacia listina organizácie je dostupná na webe napr. http://www.slavu.sav.sk/wp-content/uploads/2022/05/zakladacia_listina_sujs.pdf [dňa 2. 4. 2025].

[9] Členenie odborov vedy a techniky vychádza zo *Sústavy odborov vedy a techniky a číselníka odborov vedy a techniky* podľa Smernice č. 55/2022, ktorú vydalo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Smernica nadobudla účinnosť dňa 15. septembra 2022. Číselník odborov je dostupný https://www.vedatechnika.sk/files/sk/veda-sr/odbory-vedy-techniky/ciselnik-odborov-vat_2022_priloha.pdf [dňa 25. 3. 2025].

[10] Táto skutočnosť sa spomína vo všetkých správach o činnosti Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV, naposledy tiež v správe o činnosti za rok 2024 na s. 21 – 22. Správa je dostupná na internete https://www.sav.sk/php/download.php?inst_no=32&annual_year=2024 [7. 4. 2025].

tov a Slavistickým ústavom Jána Stanislava SAV významne prispela k napĺňaniu vedeckovýskumného programu slovenského akademického slavistického pracoviska, a tak umožnila aj koordinovať a uskutočňovať vedeckú projektovú činnosť v akademickom i vysokoškolskom kontexte. Do projektovej spolupráce preto vstupovali nielen inštitúcie, ale aj jednotlivci z rozmanitých pracovísk na Slovensku, ktorí boli morálne a odborne pripravení, mali teda predovšetkým záujem o spoluprácu, ktorá im umožňovala aktívne sa začleniť do prípravy a riešenia vedeckovýskumných projektov, ktoré vznikali na akademickom slavistickom pracovisku. Široká koncepcia filologického porovnávacieho výskumu opierajúca sa o interdisciplinárny a synergický výskum slovenského jazyka a kultúry vo vzťahu k slovanskému i neslovanskému prostrediu tak nevyhnutne musela pokrývať rozmanité spektrum oblastí a tém, ktoré toto vedecké pracovisko zastrešovalo, lebo cieľom bádania sa stala snaha získať nové alebo inovatívne poznatky, a nie osobnú výhodu z tohto výskumu. Bádateľský výskum v oblasti slavistiky z ekonomického hľadiska totiž neprináša žiadny finančný benefit, ale slúži na zvýšenie hodnoty poznania a kultúrneho rozvoja spoločnosti.

Treba tu opäť pripomenúť, že programová koncepcia slovenského slavistického výskumu bola zadefinovaná Jánom Doruľom v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV ešte v roku 1988, kde vznikla aj slavistická bunka, „ktorá sa mala postupne kádrovo dopĺňať a stať sa koordinačným centrom slavistických výskumov na Slovensku“. Do tohto obdobia siaha vypracovanie *Programu jazykovedného slavistického výskumu na Slovensku*, ktorý bol v októbri 1988 predložený na verejnú oponentúru pred vyše 70 účastníkmi z radov jazykovedcov, literárnych vedcov, historikov a etnológov. Takéto zloženie účastníkov oponentúry vyplynulo zo samej koncepcie predloženého programu jazykovedného slavistického výskumu, ktorý predpokladal úzku interdisciplinárnu spoluprácu pri všetkých výskumných okruhoch a témach načrtnutého programu. Po živom a veľmi zainteresovanom posúdení predloženého programu nasledovalo jeho uverejnenie v časopise *Slavica Slovaca* (1989, roč. 24, č. 3, s. 201 – 210). Tam sa píše: „Program zahŕňa tie úlohy výskumu, ktorými by sa slovenská jazykovedná slavistika mala zaoberať v súčasnosti i v dlhodobej perspektíve. (...) Hlavným koncepčným princípom spracovania programu je zásada, že v centre výskumného záujmu je slovenský jazyk skúmaný z jazykovo-porovnávacieho a slavistického hľadiska na širokom kultúrno-historickom pozadí, v celej šírke jeho historického vývinu a súčasného stavu. Preto sa v ňom ráta so širokou medziodborovou spoluprácou, preto v niektorých okruhoch

problematiky môže jazykoveda participovať formou spoluúčasti, prispievať pri ich riešení svojou spoluprácou. Formy spolupráce a gestorstva, ktoré sa v programe uvádzajú, boli dohodnuté pri doterajších rozhovoroch a rokovaniach zainteresovaných pracovníkov. (...) Predpokladá sa, že sa tento program bude postupne uskutočňovať podľa reálnych možností základného jazykovedného pracoviska a všetkých ostatných zúčastnených pracovísk a pracovníkov. Pri niektorých úlohách sa ráta s realizáciou prvej etapy výskumu najmä na plánovaných konferenciách, resp. aj na slavistickom zjazde v Bratislave v roku 1993, kde by sa vo viacerých okruhoch problematiky mali predložiť predbežné výsledky našich nových spoločných výskumov. (...) V programe uvádzame v jednotlivých výskumných okruhoch názvy úloh (témy), spolupracujúce vedné disciplíny i gestorské organizácie, prípadne aj spôsob realizácie prvej etapy výskumu (s. 201 – 202).“ Uvádza sa tam týchto deväť výskumných okruhov, z ktorých každý je špecifikovaný celým súborom jednotlivých tém:

1. Etnogenéza Slovákov a najstaršie dejiny slovenského jazyka (vedné disciplíny spolupracujúce s jazykovedou: história, archeológia, etnografia),

2. Veľkomoravské obdobie a jeho odraz v slovenskom jazyku a slovesnosti i v iných slovanských jazykoch (archeológia, história, literárna história),

3. Vývin jazyka slovenského etnika za feudalizmu v medzijazykových a interetnických vzťahoch (história, etnografia),

4. Slovenská ľudová slovesnosť v medzislovanských vzťahoch z historického a konfrontačného hľadiska (folkloristika, etnografia, literárna veda),

5. Dejiny slovenskej slavistiky (história, literárna história, folkloristika, etnografia),

6. Vzťah slovenčiny k iným (slovanským) jazykom z historického, konfrontačného a typologického hľadiska (so zreteľom na spisovné aj nespisovné útvary a ich vývin),

7. Slovenské národné obrodenie v slovanských súvislostiach (literárna história, história, etnografia),

8. Slovenské spisovné jazyky v slovanských súvislostiach (literárna história, história),

9. Literárna tvorba v štúrovskom jazyku zo slovanského hľadiska (literárna história).“[11]

[11] DORUĽA, Ján. Program jazykovedného slavistického výskumu na Slovensku. In *Slavica Slovaca*, 1989, roč. 24, č. 3, s. 201 – 210 a tiež DORUĽA, Ján. Inštitucionalizácia slovenskej slavistiky. In Žeňuch, Peter (ed.). *Slovenská slavistika včera a dnes*. Kolektívna monografia. Bratislava: Slovenský komitét slavistov a Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2012, s. 56 – 57.

Do centra akademického slavistického výskumu na Slovensku sa tak dostali najmä tie výskumné priority, ktoré bolo možné realizovať práve v podmienkach SAV a na báze medzirezortného a interdisciplinárneho projektového vedeckého bádania. Dôležitú súčasť pracoviska pritom predstavovala doktorandská príprava mladých ašpirantov-slavistov vo vednom odbore 73-09-9 slavistika-slovanské jazyky.

V zložitých podmienkach, v ktorých fungovala slovenská slavistika, bolo však opakovane nevyhnutné eliminovať riziká súvisiace s hrozbou jej zániku. Najmä nadľudským úsilím vedúcich pracovníkov ústavu sa aspoň čiastkovo darilo stabilizovať slavistickú vednú disciplínu na pôde Slovenskej akadémie vied aj v rokoch 2010 – 2014, keď pracovisko získalo akreditáciu na doktorandský študijný program, ktorý sa začal uskutočňovať v kontexte novej vysokoškolskej legislatívy. Svoj akademický dorast Slavistický ústav Jána Stanislava SAV prepojil s výchovou doktorandov na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Toto školenie doktorandov sa podmienečne realizovalo v odbore 2.1.27 slovenský jazyk a literatúra a od 1. augusta 2014 Slavistický ústav Jána Stanislava SAV získal právo uskutočňovať doktorandské štúdium v odbore 2.1.28 slovanské jazyky a literatúry bez obmedzení tiež v spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

Akreditácia doktorandského programu na slavistickom pracovisku Slovenskej akadémie vied umožnila aj po roku 2014 rozvíjať odbor, ktorý priamo súvisí s vedeckovýskumnou činnosťou Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV. Z dlhodobého hľadiska sa tak črtala perspektíva prepojiť vedecký výskum s vedecko-pedagogickým prostredím, čo sa vysoko hodnotí práve v medzinárodnom slavistickom kontexte. V publikácii k 20. výročiu vzniku Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV sa v tejto súvislosti a aj na základe hodnotiacej správy Akreditačnej komisie SAV píše, že „slavistický výskum realizovaný na pôde Slovenskej akadémie vied je flexibilný, konkurencieschopný, kontinuitný a aktuálny, vychádza z princípov rigorózneho vedeckého bádania“ a že „pracovisko má vo svojich radoch významné medzinárodne oceňované osobnosti, ktoré robia excelentný výskum a i vďaka dobrým medzinárodným kontaktom je výskum aktuálny a vysoko efektívny,“ preto sa odporúčalo, aby sa v rámci personálnych a iných možností mohol „rozšíriť vedecký záujem i o doposiaľ nepokryté oblasti výskumu“. Akademická rankingová a ratingová agentúra (ARRA) v rovnakom čase priniesla hodnotenie špičkových tímov a vedeckých pracovníkov v Slovenskej akadémii vied. V celkovom počte ôsmich vedeckých pracovníkov identifikovala päť špičkových a nadpriemerných pracovníkov,

ktorí vedú výskumné tímy a riešia vedeckovýskumné úlohy; tie významne ovplyvňujú dianie v slovenskom i medzinárodnom slavistickom kontexte. Išlo o výskumy, ktoré boli dlhodobo nepokryté. Na ich riešení participujú pracovníci z viacerých vedeckých organizácií SAV, z vysokoškolského prostredia i zo zahraničia, takže počet členov riešiteľských kolektívov značne prevyšuje počet interných pracovníkov Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV.[12] Zásluhu na tejto flexibilite má najmä koordinácia vedeckého bádania, ktorú na pôde ústavu uskutočňuje Slovenský komitét slavistov.

Významnú rolu v tomto hodnotení zaiste zohralo opätovné prerokovanie prioritných oblastí výskumného programu slavistického bádania na Prvom kongrese slovenských slavistov v roku 2011, ktorý nielen zhodnotil stav bádania, ale načrtol aj perspektívy ďalšieho interdisciplinárneho vedeckého rozvoja a prepájania slavistického výskumu vzhľadom na inštitucionalizáciu a kooperáciu slovenskej akademickej slavistiky s inými vednými oblasťami, ktoré sa takto profilovali v akademickom prostredí po XI. medzinárodnom zjazde slavistov v Bratislave po roku 1993, po roku 1995 nadväzovali na spoluprácu so Slavistickým kabinetom SAV a po roku 2005 aj so Slavistickým ústavom Jána Stanislava SAV.

Na Prvom kongrese slovenských slavistov sa do centra pozornosti dostala tiež potreba komplexnosti interdisciplinárneho slavistického výskumu, a to najmä z hľadiska spoločensky či politicky aktuálnych tém. „Určujúcim je v tejto súvislosti rozsah i kvalita aktivít, ktoré Slavistický ústav Jána Stanislava SAV v spolupráci so Slovenským komitétom slavistov programovo i organizačne zabezpečuje, pričom významný podiel na systematickom rozvoji slovenskej slavistiky má inštitucionalizovaný slavistický výskum.“[13] Zdôraznilo sa špecifikum slovenskej slavistiky, ktoré musí vychádzať z interdisciplinárneho modelu výskumu slovenského jazyka a kultúry vo vzťahoch s inými slovanskými i neslovanskými jazykmi a kultúrami, pričom v centre slovenského slavistického výskumu je potrebné zdôrazniť „trvalý prínos slovenskej kultúry do kontextu európskej kultúry a civilizácie. Takýto výskum utvára obraz o nás samých. Aj vzhľadom na súčasné interkultúrne európske procesy tieto výskumné okruhy komplexne formuluje práve slovenská slavistika.“[14]

---

[12] Bližšie SUBBALYOVÁ, Ľubica. *Špičkové vedecké tímy a osobnosti SAV / Top Scientific Teams and People at SAS*. Bratislava: Predsedníctvo Slovenskej akadémie vied, 2014, dostupné online https://issuu.com/lyaoutjs/docs/spickove_timy_96_dpi [7. 4. 2025].

[13] *Dvadsať rokov inštitucionalizovanej slavistiky v Slovenskej akadémii vied*. ŽEŇUCH, Peter (zost.). Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2015, s. 38.

[14] TAMŽE, s. 38.

Na základe skončenej akreditácie a po výsledkoch, ktoré priniesol Prvý kongres slovenských slavistov, požiadalo koncom roka 2013 vedenie Slovenskej akadémie vied Slavistický ústav Jána Stanislava SAV vypracovať návrh vednej politiky v oblasti slavistického interdisciplinárneho výskumu vzťahov slovenskej kultúry v slovanskom i neslovanskom prostredí. V návrhu, ktorý sa podarilo pripraviť, sa poukazovalo nielen na skutočnosť, že interdisciplinárny slavistický výskum tvorí neoddeliteľnú súčasť komplexných výskumov slovensko-slovanských i slovensko-neslovanských vzťahov, ale najmä na to, že (1). prvoradým cieľom slovenského slavistického výskumu je koordinovaný, systematický a projektovaný výskum, ktorý v slovenskom i európskom kontexte umožňuje (2.) pokryť široko vnímané spektrum interdisciplinárne zameraných výskumných projektových úloh, (3.) poskytuje priestor na komplexné skúmanie parciálnych i rámcových otázok spätých s vývinom i súčasným stavom národnej kultúry vo vzťahoch so slovanským i neslovanským prostredím, a tak (4.) identifikuje a analyzuje vývinové a v ich kontexte aj aktuálne dimenzie rozvoja slovenského kultúrneho povedomia a jeho trvalého prínosu do rozvoja európskej kultúry a civilizácie. V návrhu sa konštatuje, že z takto synergicky koordinovaných slavistických výskumov môže benefitovať nielen slovenská spoločnosť, ale výsledky slovenských slavistických výskumov utvoria neoddeliteľnú bázu aj pre ďalší medzinárodný slavistický výskum, vrátane projektového prostredia.

Východiskovým predpokladom úspešného riešenia priorít z pohľadu Slovenského komitétu slavistov a jeho medzinárodného ukotvenia v Medzinárodnom komitéte slavistov nie je teda konkrétna inštitucionalizovaná forma v akademickom alebo vysokoškolskom prostredí. Realizáciu projektov rovnako umožňuje akademické, ako aj vedecko-pedagogické prostredie. Nevyhnutné predpoklady na koordináciu spolupráce s inštitúciami a odborníkmi v slavistickej vednej oblasti, ktorí o takúto spoluprácu majú záujem, stoja na dlhoročných skúsenostiach zanietených a odborne profilovaných riešiteľov projektov. Očakávané výsledky riešenia preto môže dosiahnuť iba tím zložený z jednotlivcov, ktorí sú nielen odborne pripravení, ale najmä osobnostne zainteresovaní na hľadaní spoločných riešení v tímovej a interdisciplinárnej spolupráci. Nie všetci, ba ani nie všetci potenciálni partneri majú na takúto spoluprácu nevyhnutné predpoklady.[15]

[15] ŽEŇUCH, Peter – DORUĽA, Ján. Informácia o akreditačnom hodnotení činnosti Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV za roky 2011 – 2015 medzinárodným panelom zahraničných expertov. In *Slavica Slovaca*, 2017, roč. 52, č. 2, s. 178.

IV. Know-how slavistickej projektovej spolupráce

Pod označením projektovaný výskum sa rozumie najmä kreovanie tímov, ktoré napĺňajú vedeckovýskumný program, ktorý zahrnuje prioritné osi slovenských slavistických výskumov zameraných na slovensko-nemecké, slovensko-maďarské, slovensko-české, slovensko-poľské i slovensko-východoslovanské (ruské, ukrajinské a bieloruské) a slovensko-južnoslovanské vzťahy.

Na prvý pohľad sa zdá, že ide len o imanentnú potrebu základného vedeckého bádania, nie o charaktery niektorých zúčastnených, čo spôsobilo, že Slavistický ústav Jána Stanislava SAV sa ocitol v nezávideniahodnej situácii.[16] Napriek tomuto zložitému obdobiu bolo potrebné pripraviť mnohé kroky na to, aby mohlo v budúcnosti slavistické pracovisko vstúpiť aj do procesu transformácie Slovenskej akadémie vied na verejnú výskumnú inštitúciu a naďalej tak uskutočňovať cielený výskum. O pokračovaní v načrtnutej výskumnej a koordinačno-organizačnej činnosti pracoviska aj o pripravovanej novej organizačnej štruktúre boli všetci pracovníci ústavu podrobne informovaní, uvedomujúc si nutnosť a povinnosť aktívne spolupracovať najmä pri vedecko-organizačných činnostiach pracoviska, lebo prioritnou úlohou zabezpečiť jeho fungovanie bola projektová činnosť. Významnú funkciu aj tu predstavuje platná zmluva o spolupráci so Slovenským komitétom slavistov, ktorý vyvíja sústavnú koordinačnú činnosť v akademickom i vysokoškolskom prostredí na Slovensku i v medzinárodnom kontexte. „O tejto skutočnosti akademická obec organizácie diskutovala na svojom zasadnutí dňa 7. novembra 2017 a opäť na spoločnom zasadnutí pracovníkov SÚJS SAV a členov Predsedníctva SAV dňa 16. januára 2018, kde sa konštatovalo, že SÚJS SAV vznikol z nevyhnutnej potreby a svojím slavistickým programom a vedecko-organizačnými aktivitami zapĺňa citeľnú medzeru v medzinárodnom i národnom kontexte, ktorú nemôže zastúpiť nijaká iná inštitúcia v Slovenskej akadémii vied.“[17]

Problémy súkromného charakteru v čase riešenia a vyriešenia neraz ovplyvňujú koordináciu projektov podľa prijatej koncepcie slavistického jazykovedného výskumu. Profesionálny záujem o slavistické bádanie však musí priniesť inovatívne riešenie pri udržaní slavistického výskumu a rozvíjaní koordinačnej úlohy Slovenského komitétu slavistov. Čiastočné rie-

[16] Pozri najmä s. 4 – 5 tejto správy dostupnej na webe https://www.sav.sk/php/download.php?inst_no=32&annual_year=2019 [dňa 2. 4. 2025].

[17] ŽEŇUCH, Peter. Aktuálne akademické diskurzy slovenskej slavistiky. In Šlaufová, Eva – Skwarska, Karolína – Čermák, Václav (eds.). *Proměny české slavistiky po roce 1989*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., 2020, s. 380.

šenie poskytla aj Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, na ktorej sa od roku 2019 začali realizovať inovované stratégie programu slavistického vedeckého výskumu, a to najmä vďaka projektovej činnosti. Začali sa opäť riešiť komplexne ponímané témy, ktoré zahrnujú aj didaktický rozmer fungovania Katedry slovenského jazyka, literatúry a didaktiky. Práve prepojenie synchrónnej i diachrónnej zložky výskumov jazykových a literárnych procesov umožnilo, aby v centre výskumu zostalo porovnávacie hľadisko a rozšírilo sa o medzijazykové a spoločenské procesy, ktoré sú pevnou súčasťou kultúrnej identity slovenskej kultúry. Cieľom je prepojiť slavistický výskum s potrebami vyučovania slovenského jazyka a pedagogickou praxou, a to najmä v kontexte jeho interkultúrnej komunikácie v súčasnosti: „Synchrónny i diachrónny základný i aplikačný výskum slovenčiny, ako aj akcent na uplatniteľnosť národného a spisovného jazyka v rozmanitých komunikačných a interkultúrnych súvislostiach je totiž dôležitý aj pri príprave budúcich učiteľov slovenčiny. V tomto zmysle sa katedra v dlhodobom horizonte plánuje formou riešenia projektových výskumných úloh intenzívnejšie zamerať na výskum vybratých aktuálnych aspektov slovenského jazyka a jeho výučby v nižšom a vyššom sekundárnom vzdelávaní žiakov a študentov aj s cieľom prehĺbiť pripravenosť slovenčinárov (budúcich aj už pôsobiacich v školskej praxi) na riešenie aktuálnych problémov a úloh v školách. Práve učitelia totiž využívajú a sprostredkúvajú poznatky o národnom a spisovnom jazyku aj pri rozvíjaní svojich skúseností, učiteľských kompetencií a zručností, pričom pri vyučovaní slovenčiny treba zdôrazniť popri tradičnej jazykovednej erudícii aj spoločensky požadovaný a zdôrazňovaný filologický a kultúrno-spoločenský kontext výchovy a vzdelávania, ako aj nevyhnutnú interdisciplinárnu spoluprácu. Tento kontext je pre učiteľa slovenčiny ako materinského jazyka i ako metajazyka ostatných vedných oblastí veľmi dôležitý, osobitne z hľadiska jeho uplatňovania v školskej a spoločenskej praxi. V povolaní učiteľa slovenčiny sa majú zjednotiť synchrónne poznatky o aktuálnom stave jazyka s poznaním a kritickým pohľadom aj na podstatné historicko-kultúrne súvislosti jazykového vývinu a dejín slovenčiny, jeho dialektologickej i konfesionálnej stratifikácie. Všetky tieto aspekty pritom možno doložiť na príkladoch z oblasti vývinu písomnej kultúry, preto slovakistická filologická erudícia je v úzkom spojení s rozvíjaním všeobecných kultúrnych a spoločenských potrieb, poznatkov; spočíva na spoločenskej inklúzii založenej na poznávaní vzťahov slovenčiny s inými európskymi (slovanskými i neslovanskými) jazykmi a kultúrami. Tento prístup tak predstavuje nevyhnutnú inovačnú a integrálnu súčasť vedecko-pedagogického bádania. Je

to potrebná a aktuálna téma, ktorá je z hľadiska formovania budúcej inteligencie kultúrnej spoločnosti potrebná a perspektívna a ktorú možno realizovať práve vo výchovno-vzdelávacom prostredí. Na túto vyhranenú vedecko-pedagogickú zložku sa sústreďuje aj výskumná stratégia reflektujúca stav poznania a potreby slovenskej kultúrnej spoločnosti."[18]

Prioritou je preto naďalej cieľavedomá snaha realizovať vedeckovýskumnú a vedecko-koordinačnú činnosť, ktorá aj v prostredí najstaršej slovenskej Univerzity Komenského v Bratislave má potenciál na užšiu formu spolupráce so Slovenským komitétom slavistov. Jednou z aktivít v tomto smere bola napríklad aj medzinárodná interdisciplinárna vedecká konferencia Jazykové a kultúrne kontexty kresťanskej tradície: slovensko-slovanské a slovensko-európske vzťahy a paralely (23. – 24. mája 2024), ktorej súčasťou bolo zasadnutie Biblickej komisie pri Medzinárodnom komitéte slavistov, ktoré sa po prvýkrát v histórii uskutočnilo v akademickom a vysokoškolskom prostredí na Slovensku.[19] Na konferencii vystúpili medzinárodne uznávaní slavisti, slovakisti, ale aj odborníci z ďalších vedných oblastí a z trinástich krajín sveta so zameraním na hodnotové (axiologické) a didakticko-pedagogické výskumy, ktoré poukazujú na uplatňovanie biblického odkazu v súčasnom európskom kultúrnom a jazykovom kontexte.[20] Aj táto činnosť Slovenského komitétu slavistov úzko nadväzuje na prevzatie podielu zodpovednosti za koordináciu slovenských slavistických výskumov v medzinárodnom kontexte, ktorými sa slovenská slavistická veda priamo zapája do objektivizácie poznatkov o jazyku, kultúre a vývine spoločnosti Slovákov od najstarších čias podnes. Týmto výskumom sa opisujú nielen

[18] ŽEŇUCH, Peter – HORVÁTHOVÁ, Ľubica – DZIVIAKOVÁ, Mária. Súčasný slovakistický výskum na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. In *Slovenská reč*, 2023, roč. 88, č. 3, s. 79.

[19] Biblická komisia pri Medzinárodnom komitéte slavistov sa venuje systematickému výskumu prekladania Biblie do slovanských jazykov od najstarších čias, teda od vzniku prvého slovanského Písma svätého do staroslovienčiny až po súčasné aktuálne kontexty prekladania a uplatnenia Biblie v kontexte duchovnej kultúry Slovanov a Európy.

[20] Pozri o tom zborník abstraktov ŽEŇUCH, Peter – ŽEŇUCHOVÁ ŠAŠERINA, Svetlana – GALLIK, Ján (eds.). *Jazykové a kultúrne kontexty kresťanskej tradície / Linguistic and Cultural Contexts of the Christian Tradition / Лингвистические и культурные контексты христианской традиции. Zborník konferenčných materiálov / Proceedings of the Conference Materials / Сборник материалов конференции (Bratislava 23. – 24. 5. 2024)*. Bratislava: Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave – Slovenský komitét slavistov – Biblická komisia pri Medzinárodnom komitéte slavistov, 2024. 84 s. Dostupné aj online https://www.fedu.uniba.sk/fileadmin/pdf/Sucasti/Katedry/KSJL/rozne/rozne2/_00_kontexty_final_dotlace_bezorez.pdf [3. 4. 2025].

archetypálne vrstvy slovenskej kultúry, ktoré sa v slovenskom priestore rozvinuli najmä na báze kultúrno-religiózneho podložia slovenského jazykového vývinu, ale aj to, ako sa prejavujú na pozadí stretania sa západnej i východnej európskej kultúry a civilizácie.

Aj v tomto smere je však nevyhnutné začať so základným porovnávacím výskumom, ktorý privádza k systematizujúcemu pohľadu aj kultúrnu zložku slovenského jazyka, dejinného rozvoja a literárnej tradície Slovákov, lebo tvorí jeden celok jedinečný nielen svojím obsahom, ale je aj prirodzenou, formujúcou a neoddeliteľnou súčasťou slovanského, európskeho a medzinárodného kultúrneho vývinu. Program slavistického filologického bádania sa uplatňuje aj pri výskume národného jazyka a identity jednotlivých kultúrnych spoločenstiev, ktoré vyjadrujú prirodzenú a tradičnú kultúrnu a konfesionálnu rozmanitosť európskej civilizácie.

Prezieravosť vypracovaného programu jazykovedného slavistického výskumu autora Jána Doruľu a v ňom zahrnuté prioritné oblasti boli prerokované aj na II. kongrese slovenských slavistov v roku 2015 v Slavistickom ústave Jána Stanislava SAV.[21] Tematické okruhy pritom vyšli najmä z programovej orientácie komisií pôsobiacich pri Medzinárodnom komitéte slavistov, ktorých organizačné zabezpečenie po prof. Stanisławovi Gajdovi z Poľska prevzal prof. Peter Žeňuch na XV. medzinárodnom zjazde slavistov v Minsku v roku 2013.

Slavistický ústav Jána Stanislava SAV v spolupráci so Slovenským komitétom slavistov tak začal systematicky uskutočňovať výskum o identite slovenskej národnej kultúry, hodnotových interakciách slovenskej kultúry

[21] Najmä tieto body: 1. Slovensko-slovanské i slovensko-neslovanské diachrónne aspekty výskumu najstarších dejín kultúry. 2. Kultúrna, etnická a konfesionálna mobilita, etnolingvistické, sociokultúrne a interkultúrne diskurzy slovensko-slovanských a slovensko-neslovanských vzťahov v európskom kontexte. 3. Latinská a cirkevnoslovanská kultúra. Kontinuita, mobilita, diskontinuita a diverzita v kontexte slovensko-slovanských a slovensko-neslovanských vzťahov. 4. Ľudová kultúra a slovesnosť a umelecká kultúra v medzislovanských a európskych súvislostiach. Literárne a kultúrne koncepty slovensko-slovanských vzťahov. 5. Predobrodenské a obrodenské koncepty kultúrnej identity v slovensko-slovanských a európskych súvislostiach. 6. Etnicko-konfesionálne a jazykovo-kultúrne aspekty slovenskej kultúry z historického, porovnávacieho a typologického hľadiska v slovanskom i európskom rámci (synchrónne a diachrónne diskurzy). 7. Dejiny a vývin slovenskej slavistiky v medzinárodnom slavistickom kontexte. 8. Migrácia, emigrácia, diaspóra a reemigrácia – historické kontexty a súčasný stav v kontexte slovensko-slovanských a slovensko-neslovanských vzťahov. 9. Kultúrno-civilizačné procesy, médiá a globalizácia kultúrnych diskurzov v slovensko-slovanskom i európskom kontexte. 9. Kultúrna mobilita v kontexte slovanských i európskych politík.

najmä vo vzťahu k európskemu kultúrnemu horizontu. Osobitnú zložku tohto výskumného diskurzu otvoril interdisciplinárny a konfrontačný výskumný projekt zameraný na axiologický výskum jazyka v kontexte duchovnej kultúry a písomníctva spätého so *Slavia latina* a *Slavia byzantina*. Na tomto základe sa v rokoch 2018 – 2020 na pôde Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV začal riešiť úspešný medzinárodný trilaterálny rusko-bulharsko-slovenský projekt ERA-NET RusPlus financovaný z európskych grantových prostriedkov. Projektové výsledky priniesli zistenia o tom, že axiologický systém slovanských jazykov obsahuje dôkazy o systéme historických, spoločenských a duchovných hodnôt a v tomto ponímaní je každý jazyk dôležitým zdrojom poznávania jazykovej pestrosti, kultúrneho vývinu a identity európskej civilizácie. Jazyk do svojho systému totiž vždy začleňuje také prostriedky, ktoré jazykovedcom i nejazykovedcom slúžia ako nevyhnutný doklad o kontaktoch s blízkymi i vzdialenými susedmi a o ich kultúrnom, hospodárskom, konfesionálnom, administratívnom i politickom vývine. Jazykové prostriedky odkazujú aj na udalosti, s ktorými sa konkrétne jazykové spoločenstvo priamo i sprostredkovane stretávalo v rámci svojho historického rozvoja.[22]

V. *Slavica Slovaca* ako slavistický publikačný orgán

Už z predchádzajúcich riadkov vyplýva, že do tohto procesu svojou koordinačnou činnosťou od samého začiatku významne vstupuje Slovenský komitét slavistov, ktorý tvoria zástupcovia spoločensko-vedných disciplín z oblasti jazykovedy, literárnej vedy, etnológie a histórie. Činnosť Slovenského komitétu slavistov bola zadefinovaná už v jeho stanovách z 21. novembra 1991, ktoré mu umožnili fungovať ako občianskemu združeniu. Hneď v prvom článku týchto stanov sa Slovenský komitét slavistov ustanovuje ako organizácia, utvorená zástupcami slovenských spoločenskovedných disciplín, ktorí sa zaoberajú slavisticky orientovanou výskumnou činnosťou. Ani podľa aktualizovaných stanov zo 7. júla 2007 sa členmi SKS nestávajú delegovaní zástupcovia z vedeckých, vedecko-pedagogických či iných inštitúcií, ale tvoria ho plénom komitétu volení zástupcovia jednotlivých vedných disciplín, predovšetkým sú to medzinárodne uznávané ve-

[22] Bližšie o tom pozri hodnotiacu štúdiu vypracovanú na základe projektového výskumu, ktorej autormi sú zodpovední riešitelia projektu z Ruska, Bulharska a Slovenska: SEDAKOVA, Irina – KITANOVA, Mariya – ŽEŇUCH, Peter – GUSEV, Nikita. Traditional and Non-Traditional Values in Russia, Bulgaria and Slovakia: Ethnolinguistic, Comparative and Historical Dimensions. In *The Yearbook of Balkan and Baltic Studies*, 2020, roč. 3, č. 1, s. 109 – 132. [Dostupné na https://doi.org/10.7592/YBBS3.06]

decké osobnosti s profesionálnym slavistickým zameraním. Vedecké a vysokoškolské pracoviská sú tak plne do činnosti v Slovenského komitétu slavistov včlenené, lebo komitét od svojho vzniku uskutočňuje najmä vedecko-koordinačnú úlohu v národnom i medzinárodnom kontexte, ako to aj v súčasnosti vyplýva z vedeckovýskumných potrieb slavistiky ako interdisciplinárnej a medzinárodne etablovanej vednej disciplíny. Slovenský komitét slavistov úzko spolupracuje s Medzinárodným komitétom slavistov, ktorý tvoria predsedovia jednotlivých národných komitétov a slavistických organizácií z celého sveta ako zvolení zástupcovia národných komitétov. Národné komitéty sa tak rovnakým spôsobom podieľajú aj na spolupráci s medzinárodnými komisiami, ktoré sú akreditované pri Medzinárodnom komitéte slavistov, keďže si volia svojich členov. Členmi týchto komisií sú pracovníci vedeckých inštitúcií, ktoré sa aktívne zapájajú do plnenia ich vedeckého programu.[23]

Aj časopis *Slavica Slovaca* bol založený ako publikačný orgán Slovenského výboru slavistov. Slovenský výbor slavistov vznikol začiatkom roka 1965 v Bratislave, teda rok pred vyjdením prvého čísla vedeckého periodika *Slavica Slovaca*, ako reprezentatívneho publikačného orgánu slovenskej slavistiky. Úlohou tohto periodika je publikovať najmä relevantné výsledky filologických výskumov jednotlivých slavistických vedných disciplín. Obsahovú náplň príspevkov v časopise vymedzuje interdisciplinárny a komparatívny výskum vzťahov slovenského jazyka a kultúry s inými slovanskými i neslovanskými jazykmi a kultúrami, preto jeho zameranie vyplýva z vedecko-koordinačnej funkcie Slovenského komitétu slavistov.

Do vzniku tohto časopisu sa výsledky slovenských porovnávacích slavistických jazykovedných a literárnovedných výskumov publikovali nepravidelne, a to v rozmanitých slovenských i zahraničných filologických časopisoch a zborníkoch. Aj preto bol časopis *Slavica Slovaca* už pri svojom zrode ustanovený ako orgán Slovenského výboru slavistov a jeho vydávanie sa realizovalo v spolupráci s rozmanitými vedeckými pracoviskami Slovenskej akadémie vied.

Po centralizácii pomerov v Československej socialistickej republike v roku 1970 sa Slovenský výbor slavistov premenoval na Slovenský komitét slavistov, ktorý sa následne stal zložkou Československého komitétu sla-

[23] O kreovaní a činnosti komisií pri Medzinárodnom komitéte slavistov pozri ŽEŇUCH, Peter. Komisie pri Medzinárodnom komitéte slavistov – postavenie a činnosť. Aktuálny stav a perspektívy. In *Slavica Slovaca*, 2017, roč. 52, č. 2, s. 150 – 161 a ŽEŇUCH, Peter. Komisie pri Medzinárodnom komitéte slavistov akreditované na XVI. medzinárodnom zjazde slavistov v Belehrade. In *Slavia*, 2019, roč. 88, č. 1, s. 100 – 104.

vistov, a preto časopis pôsobil pri Ústave svetovej literatúry a jazykov SAV a od roku 1975 aj pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, kde sídlila redakcia jazykovednej zložky tohto časopisu. Slovenský komitét slavistov však naďalej zastrešoval a koordinoval činnosti slavistickej publikačnej platformy, čo nakoniec vidieť v účasti členov komitétu vo funkcii hlavného redaktora a členov redakčnej rady. O tejto činnosti svedčia aj správy zo zasadnutí komitétu i komisií pri Medzinárodnom komitéte slavistov, ktoré o svojich výsledkoch informovali práve na jeho stránkach. *Slavica Slovaca* sa postupne stala moderným orgánom slovenskej a sčasti aj československej slavistiky, na čo poukázal Jozef Ružička,[24] keď časopis odčlenil od slovakistických lingvistických periodík vydávaných v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, lebo túto úlohu plnil *Jazykovedný časopis* a *Slovenská reč*. Od roku 1988 v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV už existovala slavistická bunka, ktorá zásluhou prof. Jána Doruľu vypracovala viackrát tu už spomínaný program jazykovedného slavistického bádania. Literárnovedná časť časopisu sa nakoniec odčlenila v roku 1992, keď došlo k formálnej delimitácii literárnovednej časti časopisu a jeho delimitovanú časť prevzal Ústav svetovej literatúry SAV. Z tejto delimitovanej časti vznikol nový časopis *Slovak Review*.

Po XI. medzinárodnom zjazde slavistov v Bratislave v roku 1993 sa časopis *Slavica Slovaca* podarilo nakrátko stabilizovať, aj keď sa premenil na publikačný orgán slavistického vedného odboru. Táto zmena sa udiala podľa pôvodného zámeru z roku 1966. Na tejto krátkej stabilizácii sa dohodli riaditelia troch pracovísk Slovenskej akadémie vied: Ján Doruľa, riaditeľ Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, Dušan Kováč, riaditeľ Historického ústavu SAV, a Milan Leščák, riaditeľ vtedajšieho Národopisného ústavu SAV. Práve preto 29. ročník (1994) časopisu *Slavica Slovaca* vyšiel v spolupráci týchto troch akademických pracovísk. Po vzniku Slavistického kabinetu SAV v roku 1995 sa o jeho vydanie postaralo toto novovzniknuté akademické pracovisko, ktoré bolo pokračovaním slavistickej bunky. Z nevyhnutného dôvodu zachovať kontinuitu časopisu vznikla dohoda o spolupráci medzi Slavistickým kabinetom SAV a Maticou slovenskou,[25] ktorá na seba prevzala všetky náklady súvisiace s jeho vydávaním. Na tento účel Matica slovenská získavala finančný príspevok z Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. Spolupráca Matice slovenskej a sla-

[24] RUŽIČKA, Jozef. Medzi dvoma zjazdmi slavistov. In *Slavica Slovaca*, 1983, roč. 18, č. 1, s. 7.

[25] Porovnaj https://katalog.issn.sk/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=4249&query_desc=kw%2Cwrdl%3A%20slavica%20slovaca [dostupné dňa 25. 3. 2025].

vistického akademického pracoviska pri publikovaní časopisu pokračovala až do roku 2010, keď sa obaja vydavatelia dohodli na tom, že od roku 2011 vydávanie prevezme Slovenský komitét slavistov, ktorý bude na jeho publikovanie žiadať finančnú dotáciu z projektovej schémy Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, pričom spoluvydavateľom zostane Slavistický ústav Jána Stanislava SAV.[26] Slovenský komitét slavistov sa tak významne podieľal na jeho vydávaní, a to nielen koncepčne, ale aj z vlastných prostriedkov, prípadne z prostriedkov MK SR. Po legislatívnej zmene súvisiacej so vznikom Fondu na podporu umenia získal Slovenský komitét slavistov viackrát podporu na vydávanie časopisu. Na spolufinancovaní časopisu sa podieľala aj Slovenská akadémia vied cez príspevky z projektov vedeckej agentúry VEGA, ako aj financiami z centrálneho rozpočtu vyčlenenými na činnosť Edičnej rady SAV. Do roku 2023 o príspevok z Edičnej rady SAV žiadal aj štatutárny zástupca Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV, v. v. i. V roku 2024 spoluvydavateľ časopisu SÚJS SAV nepožiadal Edičnú radu SAV o finančný príspevok. Slovenskému komitétu slavistov sa na návrh vlády Slovenskej republiky podarilo získať financie z dotačného programu Ministerstva financií SR.

V kontexte s vyššie uvedeným platí, že od roku 2023 (v zmysle článku IV., ods. (2), písm. b) Zakladacej listiny Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV, v. v. i.) jednou z hlavných činností ústavu je „spoluvydávanie slovenského interdisciplinárneho slavistického časopisu *Slavica Slovaca* v zmysle dohody s vydavateľom Slovenským komitétom slavistov". V aktuálnom publikačnom kódexe časopisu *Slavica Slovaca* sa v tomto dôsledku uvádza, že časopis je vedeckým nezávislým periodikom, ktorý vydáva Slovenský komitét slavistov, pričom časopis môže vychádzať v spoluvydavateľskej spolupráci s vedeckou alebo vedecko-pedagogickou inštitúciou, s ktorou Slovenský komitét slavistov má podpísanú dohodu o spolupráci pri zabezpečovaní priestorových, technických a ďalších podmienok súvisiacich s napĺňaním jeho vedecko-koordinačnej, vedeckovýskumnej, edičnej a publikačnej činnosti.[27] Zásady publikačnej a recenznej etiky časopisu vznikli zo záväzných dokumentov, ktoré rámcujú spoluprácu medzi Slovenským komitétom slavistov a Slavistickým ústavom Jána Stanislava SAV

[26] Porovnaj https://www.culture.gov.sk/pertlac/modul/tlac/detail?id=5120 [dostupné dňa 25. 3. 2025].

[27] Pozri najmä Preambulu Zásad publikačnej a recenznej etiky na internetovej stránke časopisu https://slavistika.sk/wp-content/uploads/2023/02/Zasady-Slavica-Slovaca-novy.doc [dostupné dňa 25. 3. 2025].

od roku 2005, a ich dodatkov,[28] zo Stanov Slovenského komitétu slavistov[29] a Zakladacej listiny Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV, v. v. i., z 15. novembra 2021 a v zmysle dodatku č. 1 z 11. februára 2022.[30]

VI. Publikačná činnosť

Na pôde Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV najmä v zmysle koncepcie jazykovedného slavistického výskumu, ktorým sa riadi koordinačná činnosť Slovenského komitétu slavistov, a na základe projektovej spolupráce s vedeckými organizáciami na Slovensku a v zahraničí sa od roku 1995 podarilo uskutočniť celý rad výskumov a vydať monografické práce, monotematické súbory štúdií a edície rozmanitých pramenných textov, ktoré plne reflektujú zadefinované tematické okruhy výskumného programu.

DORUĽA, Ján (ed.): *O prekladoch Biblie do slovenčiny a do iných slovanských jazykov*. Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 1997. 284 s.

Súbor štúdií obsahuje vedecké štúdie z príspevkov účastníkov medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie *O jazyku Biblie a o jej prekladaní do slovenčiny a do iných slovanských jazykov* uskutočnenej v roku 1996 na pôde Matice slovenskej v Martine. Na konferencii sa zo širšieho interdisciplinárneho pohľadu prerokúvala tematika súvisiaca s biblickými textami. Potreba usporiadať takúto konferenciu po takmer polstoročnej prestávke súvisela aj s prípravnými prácami na vydaní rukopisu prvého slovenského prekladu celej Biblie, tzv. *Kamaldulskej Biblie* z 18. storočia. Svoj vklad do jej rokovania i do publikovaných výsledkov vniesli jazykovedci, historici, literárni vedci a katolícki aj evanjelickí teológovia.

KAČIC, Ladislav (ed.): *Musik der geistlichen Orden in Mitteleuropa zwischen Tridentinum und Josephinismus*. Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 1997. 316 s.

Zborník je prvým zo série vedeckých monotematických knižných prác venovaných problematike vkladu rehoľných spoločenstiev do kultúrneho rozvoja slovenskej spoločnosti. Výskum v tejto oblasti bol v minulosti zo známych dôvodov dôkladne zanedbaný. Súbor štúdií obsahuje príspevky

[28] Dostupné na https://slavistika.sk/wp-content/uploads/2023/02/Dohoda-SKS-a-SUJS-SAV-s-dodatkami.pdf [25. 3. 2025].

[29] Dostupné na https://slavistika.sk/wp-content/uploads/2023/02/Stanovy-s-dodatkom.pdf [dňa 25. 3. 2025].

[30] Dostupné na http://www.slavu.sav.sk/wp-content/uploads/2022/05/dodatok_zakladacia_listina_c.1.pdf [dňa 25. 3. 2025].

popredných domácich i zahraničných odborníkov z oblasti výskumu kultúry rádov pôsobiacich na Slovensku a v strednej Európe v období 16. – 18. storočia (františkáni, jezuiti, piaristi, uršulínky, augustiniáni, benediktíni a i.). Publikácia obsahuje aj záznam diskusie k jednotlivým príspevkom v skrátenej autorizovanej forme.

KOŠKOVÁ, Mária: *Z bulharsko-slovenskej frazeológie.* Bratislava: 1998. 195 s.

Knižná práca prináša aktuálny pohľad do problematiky konfrontačného frazeologického výskumu bulharského a slovenského jazyka, vysvetľuje mieru ekvivalencie dvoch geneticky príbuzných jazykov predovšetkým z pohľadu tematického zamerania ich frazeologických systémov. Tematický prístup k problematike odhaľuje širokú škálu javov vo frazeologickom systéme obidvoch jazykov, vysvetľuje zložitosť obsahového výkladu frazeologizmov na základe kultúrnych tradícií, ktoré sú viditeľné pri porovnávaní frazeologických jednotiek. Ťažiskom práce je najmä jej druhá, slovníková časť, ktorá sleduje praktické ciele zamerané na frazeografické spracovanie bulharských frazém v konfrontácii s ich slovenskými ekvivalentmi.

DORUĽA, Ján (ed.): *Obdobie protireformácie v dejinách slovenskej kultúry z hľadiska stredoeurópskeho kontextu (z príležitosti 300. výročia úmrtia Tobiáša Masníka).* Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 1998. 251 s.

Uvedená knižná publikácia o období rekatolizácie obsahuje súhrn štúdií účastníkov kolokvia konaného v roku 1997 na pôde Matice slovenskej v Martine z príležitosti 300. výročia úmrtia Tobiáša Masníka. Zástupcovia viacerých vedných odborov (jazykovedy, literárnej vedy, histórie, teológie) predstavili na tomto stretnutí nielen výsledky svojich výskumov diela Tobiáša Masníka a ďalších jeho vzdelaneckých súčasníkov, ale aj výsledky svojich výskumov celého spoločensky rušného obdobia a udalostí vo vzťahu k širšiemu európskemu kontextu.

GRIGORJANOVÁ, Tatiana – Kollár, Dezider: *Slovensko-ruský právnicko-ekonomický slovník.* Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2000. 256 s.

Slovník predstavuje aktuálnu terminológiu v oblasti práva v slovenskom a ruskom jazykovom prostredí, čo je dôležité nielen pre teoretické, ale najmä praktické poznanie rozvíjajúcej terminologickej štruktúry obidvoch jazykov.

DORUĽA, Ján (ed.): *Slovensko-rusínsko-ukrajinské vzťahy od obrodenia po súčasnosť.* Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 2000. 392 s.

Súbor štúdií venovaný výskumu slovensko-rusínsko-ukrajinských vzťahov osvetľuje procesy „rusínskeho obrodenia" z jeho divergentnými tendenciami, problematiku jazykových kontaktov a tiež doteraz neriešené otázky používania liturgickej cirkevnej slovančiny v súčasnosti nielen medzi rusínskymi a ukrajinskými veriacimi byzantsko-slovanského obradu, ale aj medzi veriacimi Slovákmi a Maďarmi. V zborníku sa publikujú najmä štúdie zo základného výskumu vzťahov jazyka, kultúry, literatúry a dejín, ktoré sú späté so slovensko-rusínskym a slovensko-ukrajinským jazykovo-kultúrnym prostredím.

KAČIC, Ladislav (ed.): *Gegenreformation und Barock in Mitteleuropa / in der Slowakei.* Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 2000. 328 s.

Súbor vedeckých príspevkov z medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie je druhým z radu publikácií venovaných rehoľným spoločenstvám. Prináša 23 štúdií z rozličných vedných disciplín: historiografie, literárnej a hudobnej vedy, jazykovedy, slavistiky, ktoré z rôznych historických, konfesionálnych a ďalších kulturologických aspektov spracúvajú obdobie rekatolizácie (protireformácie) na Slovensku i v strednej Európe. Jednotlivé príspevky poukazujú na zložitosť problematiky a prinášajú zásadne nové poznatky o tzv. katolíckej reforme i z pozície dvoch najväčších konfesií v strednej Európe (katolíckej a evanjelickej a. v.) i z hľadiska cirkvi byzantského obradu.

Swaté Biblia Slowénské aneb Pisma Swatého částka I., II. Slovakische Bibel der Kamaldulenser. Band I – II. Biblia Slavica. Ed. Hans Rothe und Friedrich Scholz unter Mitwirkung von Ján Doruľa. Paderborn – München – Wien – Zürich: Ferdinand Schöningh, 2002. 920 + 1063 s.

Faksimilné vydanie celého rukopisu vyšlo v edícii *Biblia Slavica* v Nemeckej spolkovej republike. Tento slovenský preklad Biblie sa označuje názvom *Kamaldulská Biblia*. Z doterajších výskumov sa ukazuje, že autormi prekladu sú učení kamaldulskí mnísi, ktorí pôsobili v Červenom Kláštore v rokoch 1745 – 1769. Kamaldulskí mnísi v Červenom Kláštore pristúpili k prekladaniu Biblie do slovenčiny po dôkladnej príprave, ktorá zahŕňala aj zostavenie latinsko-slovenského slovníka (Syllabus dictionarij latino-slavonicus...). V doslove k tomuto obsiahlemu slovníku, ktorý, tak ako Biblia, zostal v rukopise (jeho originál je v zbierkach univerzitnej knižnice

v Budapešti), jeho kamaldulský autor sformuloval celý rad pravidiel o písaní a vyslovovaní hlások slovenského jazyka (lingua slavonica). Kamaldulskí prekladatelia vychádzali z tej tradície, ktorá sa pri používaní slovenského jazyka ustálila v priebehu prirodzeného jazykovo-historického vývinu v jeho katolíckej línii, sami však prispeli k jej upevneniu najmä svojím úsilím o zavedenie pravidelností do viacerých oblastí používania tohto jazyka. Hoci *Kamaldulská Biblia* zostala v rukopise, je sama osebe svedectvom o svojej dobe a jej kultúrnej výške, aj dôkazom vernej služby cirkvi svojmu národu. Je to významný odkaz aj pre dnešnú cirkev. Komentáre k faksimilnému vydaniu poukazujú na vysokú duchovnú a jazykovú vyspelosť prostredia, v ktorom vznikol tento preklad, plne porovnateľný s inými vtedajšími či dovtedajšími inojazyčnými prekladmi.

ŽEŇUCH, Peter: *Medzi Východom a Západom. Byzantsko-slovanská tradícia, kultúra a jazyk na východnom Slovensku.* Bratislava: Veda, 2002. 288 s.

Monografická knižná publikácia prináša prvýkrát v dejinách slovenskej slavistiky konceptuálny pohľad na byzantsko-slovanskú tradíciu v prostredí slovenskej kultúry, najmä z hľadiska jazykového, spoločenského, kultúrneho a historického života slovenských veriacich gréckokatolíckej a pravoslávnej cirkvi na Slovensku. Na základe cyrilikou zapísaných textov paraliturgických piesní, kázňovej tvorby, zápisov administratívnoprávneho charakteru, ktoré vznikli na území niekdajšieho Mukačevského biskupstva siahajúceho až na Spiš, sa poukazuje na nové jazykovo-historické a kultúrne aspekty výskumu dedičstva byzantsko-slovanskej tradície na Slovensku. Poukazuje sa na to, že kultúrno-historický vývin v tomto priestore je výsledkom kontaktov medzi dvoma slovanskými konglomerátmi – Slavia latina a Slavia byzantina. Ani dedičstvo cirkevnej slovančiny ako sakrálneho a literárneho jazyka v priestore východného Slovenska nevznikalo v takých podmienkach, aké poznáme z tých častí slovanského sveta, kde sa prostredníctvom byzantsko-slovanskej obradovej tradície sformovali národné redakcie bohoslužobnej cirkevnej slovančiny a vznikali religiózne spoločenstvá na princípoch samosprávy národných cirkví. Cyrilská rukopisná tvorba východoslovenskej proveniencie, v ktorej sa nachádzajú jazykové prvky slovenských nárečí, je prirodzenou súčasťou slovenského kultúrno-historického kontextu, súčasťou slovenského kultúrneho a jazykového dedičstva.

KAČIC, Ladislav (ed.): *Cantus Catholici a duchovná pieseň 17. storočia v strednej Európe.* Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 2002. 184 s.

Monotematický súbor štúdií obsahuje štúdie domácich i zahraničných bádateľov v oblasti hymnológie, literárnej vedy a slavistiky, tykajúce sa významného prameňa slovenskej kultúry – prvého slovensko-latinského katolíckeho tlačeného spevníka (1655), a to v širšom kontexte duchovnej piesne v strednej Európe (českej, maďarskej, poľskej, nemeckej i rusínskej a ukrajinskej). Jednotlivé štúdie prinášajú nové poznatky, ktoré korigujú doterajšie na Slovensku tradične intenzívne opakované a zastarané informácie o tomto prameni a o jeho vzťahoch k podobným prameňom iných konfesií.

DORUĽA, Ján (ed.): *Slovenská, latinská a cirkevnoslovanská náboženská tvorba 15. – 19. storočia.* Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 2002. 476 s.

Zborník prináša výsledky výskumov súvisiacich s riešením úloh viacerých interdisciplinárnych projektov, ktoré sa v rokoch 1996 – 2001 riešili v Slavistickom kabinete SAV a ktoré sú spracované do podoby štúdií. Príspevky sa z pohľadu viacerých vedných odborov (jazykovedy, histórie, teológie, literárnej vedy, etnológie i muzikológie) venujú prekladaniu Biblie, náboženskej tvorbe a duchovnej piesni (západného aj východného obradu) z hľadiska slovenskej, latinskej a cirkevnoslovanskej náboženskej tvorby 15. – 18. storočia v európskom kontexte. Predkladaný zborník prináša najmä aktuálne výsledky sľubne sa rozvíjajúcej medzinárodnej slavistickej interdisciplinárnej spolupráce.

ŽEŇUCH, Peter – VASIĽ, Cyril: *Cyrillic Manuscripts from East Slovakia. Slovak Greek Catholics: Defining Factors and Historical Milieu / Cyrilské rukopisy z východného Slovenska. Slovenskí gréckokatolíci, vzťahy a súvislosti. Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. I.* Roma – Bratislava – Košice: Pontificio Istituto Orientale – Slavistický kabinet SAV – Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka, 2003. 447 s.

Publikácia je výsledkom spolupráce dvoch autorov, ktorí sa z rozličných uhlov pohľadu profesionálne zaoberajú výskumom historického a jazykovo-kultúrneho vývinu byzantskej tradície na Slovensku v jej dejinnom inštitucionálnom i duchovnom rozmere. V práci sa prezentujú po takmer polstoročí najmä výsledky prvého terénneho výskumu cyrilských rukopisných pamiatok na Slovensku, ktoré nepochybne patria aj do kontextu staršej slovenskej literatúry, a tak predstavujú nezanedbateľnú zložku kultúrneho, historického, jazykového a náboženského dedičstva byzantsko-slovanského obradu na Slovensku.

Práve sprístupňovanie pramenných textov v edícii *Monumenta byzantino-slavica et latina Slovaciae* umožňuje hlbšie poznať komunikačné kultúrne, ideové a hodnotové vzorce byzantsko-slovanskej duchovnej tradície, ktoré sú pevne späté aj s vývinom slovenskej kultúry. Veľkú zásluhu na vzniku tejto edície cyrilských a latinských písomných prameňov, ktoré sú spojené s cirkvou byzantsko-slovanského obradu na Slovensku a pod Karpatmi, má najmä Pápežský východný ústav (Pontificio Istituto Orientale) v Ríme. Edícia začala vychádzať v r. 2003 z iniciatívy súčasného košického gréckokatolíckeho eparchu prof. ICDr. Cyrila Vasiľa SJ, PhD., a z iniciatívy prof. PhDr. Petra Ženucha, DrSc., ktorý po absolvovaní viacerých sondážnych terénnych a archívnych výskumov zameraných najmä na skúmanie textov písomných pamiatok v kontexte cirkevnej tradície byzantského obradu na východnom Slovensku, sa podujal na túto náročnú edičnú činnosť. K zakladateľom edície patrí aj prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc., ktorý sa pričinil o založenie Slavistického kabinetu (1995) a Slavistického ústavu Jána Stanislava (2005) na pôde Slovenskej akadémie vied, a súčasný emeritný arcibiskup ThDr. Ján Babjak SJ, PhD., ktorý bol v rokoch 2002 – 2004, teda v čase vzniku edície, aj riaditeľom Centra spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach. Vedeckým redaktorom edície počnúc vydaním druhého zväzku sa stal prof. PhDr. Peter Ženuch, DrSc. Sondážne výskumy, ktoré predchádzali vzniku edície, sa uskutočnili v rokoch 1999, 2000, 2001 a 2003, a otvorili tak celý rad nových výskumných tém o dejinách a kultúrnej identite gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. Tento prvotný výskum totiž umožnil aj sprístupňovať cyrilské písomné pramene patriace do kontextu staršej slovenskej literatúry a kultúry. Doposiaľ publikovaný súbor cyrilských pamiatok v jedenástich zväzkoch približuje aj toto zabudnuté slovenské písomné dedičstvo, ktorého špecifikom je cyrilika, cirkevná slovančina a byzantsko-slovanská liturgická tradícia.

ŽEŇUCH, Peter (ed.): *Život slova v dejinách a jazykových vzťahoch. Na sedemdesiatiny profesora Jána Doruľu.* Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 2003. 315 s.

Zborník vedeckých príspevkov je venovaný životnému jubileu univerzitného profesora PhDr. Jána Doruľu, DrSc. Prináša príspevky domácich a zahraničných slavistov, jazykovedcov, literárnych vedcov, folkloristov, muzikológov i historikov. Týmto tematicky široko koncipovaným zborníkom vedeckých príspevkov jeho dlhoroční priatelia, spolupracovníci i priaznivci vyslovujú svoje hlboké uznanie.

KAČIC, Ladislav (ed.): *Plaude turba paupercula. Franziskanischer Geist in Musik Literatur und Kunst.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2005. 368 s.

Súbor štúdií prináša celý rad nových poznatkov z málo preskúmanej problematiky kultúrnych aktivít františkánskych reholí v oblasti hudby, literatúry, knižnej kultúry a architektúry. Týmito aktivitami sa slovenskí františkáni významne zapájali nielen do európskeho kultúrneho kontextu, ale výrazne prispeli aj do rozvoja slovenskej kultúry.

ŽEŇUCH, Peter (Hrsg.): *Kyrillische paraliturgische Lieder. Edition des handschriftlichen Liedguts im ehemaligen Bistum von Mukačevo im 18. und 19. Jahrhundert. Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte.* Reihe B. Editionen. Band 23. Zugleich: Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. II. Köln – Weimar – Wien: Böhlau Verlag. 2006. 982 s.

Monografia predstavuje paraliturgickú spevníkovú produkciu, ktorá vznikala alebo sa používala v prostredí veriacich byzantskej tradície v karpatskom priestore. Prezentuje sa v nej piesňový repertoár doteraz málo známych 21 cyrilských rukopisných spevníkov zo Spišskej, Šarišskej, Zemplínskej a Užskej stolice. Obsahuje aj odkazy na varianty textov duchovných piesní v ďalších 51 ruských, rusínskych, ukrajinských a srbských rukopisoch. Osobitnú skupinu tvoria paraliturgické texty zo spevníkov z Báčky a Sriemu, kde podnes žijú potomkovia prisťahovalcov z východného Slovenska a Zakarpatskej oblasti Ukrajiny. Publikovaný súbor predstavuje prvý ucelený obraz o repertoári paraliturgických piesní v 18. – 19. storočí v slovenskom kultúrno-historickom priestore a ponúka publikovaný piesňový materiál na ďalší jazykovedný, literárno-historický i kulturologický výskum. Monografia okrem kritického vydania jednotlivých textov obsahuje aj textologickú analýzu s komentármi k jednotlivým textovým predlohám paraliturgických piesní používaným v byzantsko-slovanskom religióznom prostredí na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi v 18. – 19. storočí.

ŽEŇUCH, Peter (ed.): *Cyrilské a latinské pamiatky v byzantsko-slovanskom obradovom prostredí na Slovensku.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2007. 231 s.

Interdisciplinárny zborník štúdií z viacerých aspektov prináša aktuálny obraz o stave výskumu v oblasti používania cirkevnej slovančiny, latinčiny a

ľudového jazyka v písomnostiach byzantského obradu na Slovensku. Osobitný tematický okruh sa v publikácii venuje dejinám jazykovo-kultúrnych vzťahov medzi slovanským Východom a Západom v podkarpatskom regióne, najmä z hľadiska interetnickej a interkultúrnej komunikácie.

DORUĽA, Ján (ed.): *Z histórie slovensko-nemeckých vzťahov.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2008. 202 s.

Publikácia prináša štúdie objasňujúce aspekty slovensko-nemeckých vzťahov, ktoré sú odrazom vplyvu početnej nemeckej kolonizácie najmä v mestách na Slovensku, pertraktuje sa recepcia sasko-magdeburského práva na území Slovenska, nemecká vydavateľská produkcia na našom území v 16. a 17. storočí, typológia slovensko-nemeckých vzťahov v tradičnom piesňovom repertoári Nemcov na Slovensku a tiež nemecké školské divadlo v 17. a 18. storočí na Slovensku.

DORUĽA, Ján (ed.): *Pohľady do vývinu slovenského jazyka a ľudovej kultúry.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2008. 317 s.

Súbor štúdií predstavuje v zmysle jeho súhrnného pomenovania pohľady väčšiny zúčastnených bádateľov do skúmania trvalo aktuálnej, živej problematiky slovenskej histórie, kultúry a slovenského jazyka z hľadiska viacerých vedných disciplín, ktoré majú spoločný predmet výskumu – každá zo svojho špecifického pohľadu. Súbor štúdií tvoria vedecké state, v ktorých sa pertraktujú otázky súvisiace s problematikou výskumu postveľkomoravského a cirkevnoslovanského kultúrneho dedičstva, slovensko-latinských jazykových vzťahov v predbernolákovskom období, kázňovej tvorby Jána Kollára, výskumu ľudovej prózy na Slovensku, výskumu bulharsko-slovenskej frazeológie.

KAČIC, Ladislav – ZAVARSKÝ, Svorad (eds.): *Aurora Musas nutrit / Die Jesuiten und die kultur Mitteleuropas im 16. – 18. Jahrhundert.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 2008. 330 s.

Zborník štúdií predstavuje nové poznatky o dejinách a kultúre jezuitov z pohľadu rôznych vedných odborov: historiografie, dejín vedy, literárnej historiografie a filológie, teatrológie, hudobnej vedy a homológie, ako aj dejín výtvarného umenia a architektúry. Ukázalo sa, že niektoré dodnes tradované koncepcie najmä z hľadiska dejín umenia, ako napríklad „jezuitský barok", vyžadujú nové formulovanie. Komplexný pohľad rozličných

vedných disciplín poukázal na mnohé paralely napríklad medzi literatúrou a architektúrou, hudbou a výtvarným umením, ba dokonca i medzi „jezuitskou" vedou a rôznymi druhmi umenia.

KOŠKOVÁ, Mária – ČOROLEEVA, Marija (eds.): *Bulharská a slovenská lexikografia v zjednotenej Európe. / Българската и словашката лексикография в обединена Европа.* Bratislava – Велико Търново: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Институт за българ ски език „Проф. Любомир Андрейчин" при БАН, 2009. 245 s.

Súbor štúdií prináša pohľady do koncepčne náročnej práce viacaspektovej lexikografickej problematiky. Osobitne sa venuje lexikologicko-lexikografickým otázkam, pertraktuje široké spektrum výskumu dejín lexikografie, prezentuje rozmanité lexikografické teórie a tradičné i moderné koncepčné postupy pri spracovaní jednotlivých lexikálnych jednotiek.

DORUĽA, Ján (ed.): *Pohľady do problematiky slovensko-maďarských vzťahov.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2009. 83 s.

DORUĽA, Ján (ed.): *Insight into Slovak-Magyar Relations.* Bratislava: Slovak Committee of Slavists in cooperation with the Institute of Slavonic Studies of Ján Stanislav of the Slovak Academy of Sciences, 2009. 90 s.

Súbor slovenských a anglických vedeckých štúdií obsahuje príspevky jazykovedcov, historikov, právnikov i známych žurnalistov a spisovateľov, ktorí diskutovali o diachrónnych i synchrónnych aspektoch jazykového, historického i kultúrneho vývinu slovenskej spoločnosti najmä v súvislosti s aktuálnymi spoločenskými otázkami slovensko-maďarských vzťahov. V štúdiách publikovaných v tejto knižnej práci sa pertraktujú niektoré legislatívne otázky súvisiace so zabezpečením používania štátneho jazyka vo verejnom styku na celom území Slovenskej republiky, ako aj vývin maďarských postojov k používaniu slovenčiny v historickom kontexte i vo vzťahu k slovenčine ako štátnemu jazyku na území Slovenskej republiky. Ukázalo sa, že ochrana slovenčiny ako štátneho jazyka je prirodzeným a bežným spôsobom zameraným na uplatňovanie spoločného komunikačného prostriedku pre všetkých občanov Slovenskej republiky bez rozdielu profesionálnej orientácie a nevybočuje z rámca medzinárodných štandardov.

ŽEŇUCHOVÁ, Katarína – ŽEŇUCH, Peter (eds.): *Ľudová prozaická tradícia vo svetle vied o kultúre a umení.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2009. 197 s.

Súbor štúdií je výsledkom riešiteľského úsilia viacerých autorov, ktorí pri svojom základnom výskume uplatnili rôznorodé metodologické východiská a prístupy v závislosti od spracovanej problematiky a optiky pohľadu na ľudovú prozaickú kultúru. Monotematický súbor štúdií tak predstavuje pomerne ucelený pohľad na výskum ľudovej prózy na prelome 19. a 20. storočia na Slovensku, a to práve v období formovania profesionálnych vedných disciplín. Na príklade viacerých osobností (S. Cambel, Š. Mišík, A. Kmeť, Ľ. Rizner, O. Broch, A. Šárga, I. I. Sreznevský, V. Hnaťuk) sa v širších súvislostiach z pohľadu dialektologických prístupov i literárnej histórie pertraktujú vybrané aspekty vzťahu ľudovej rozprávky a anonymnej prózy. Súbor štúdií dopĺňajú pohľady do problematiky uplatňovania rozprávok v divadelnej a rozhlasovej produkcii a tiež teoretické úvahy o novom historizme.

KAČIC, Ladislav (ed.): *P. Petrus Peťko a Sancto Martino SP: Missa ex G Jesuli Nati [Vianočná omša G dur] [1759].* Prešov: Ústav hudobnej vedy SAV – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV v spolupráci s Prešovským hudobným spolkom Súzvuk v Prešove, 2009. 107 s.

Publikáciu tvorí kritická edícia *Vianočnej omše* piaristu P. Petra Peťka. Skladba, ktorá vznikla roku 1759 v hlavnom Peťkovom pôsobisku v Podolínci, patrí k najoriginálnejším vianočným omšiam minimálne v stredoeurópskom priestore. Hoci má „iba" latinský text, má veľmi blízko k folklóru tatranského regiónu, obsahuje množstvo zaujímavých idiómov ľudovej hudby Goralov.

ZAVARSKÝ, Svorad – ŽEŇUCH, Peter (eds.): *Іwаннікій Базиловичъ: ТОЛКОВАНЇЄ сщ҃ѣнныѧ Лїтоургіи Новагѡ Закона истинныѧ Безкровныѧ Жертвы / Joannicius Bazilovits EXPLICATIO Sacrae Liturgiae Novae Legis veri Incruenti Sacrificii. Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. III.* Bratislava – Roma: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Pontificio Istituto Orientale – Slovenský komitét slavistov – Spolok sv. Cyrila a Metoda, 2009. LXI + 548 s.

Rukopisné dielo Joannikija Baziloviča, ktoré sa do roku 1963 nachádzalo v mukačevskej kláštornej knižnici (dnes je rukopis uložený v Univerzitnej knižnici Užhorodskej národnej univerzity), je napísané dvojjazyčne

v dvoch paralelných stĺpcoch v cirkevnej slovančine a latinčine. Predstavuje dokument o symbióze cyrilskej a latinskej písomnej kultúry v karpatskom priestore. Podoba liturgických textov, ktoré J. Bazilovič v diele uvádza, je dokladom miestnej liturgickej tradície. Vydanie obsahuje úvodnú štúdiu editorov v taliančine a slovenčine a stručný aparát k latinskej časti diela, ktorý umožňuje identifikáciu textov použitých J. Bazilovičom pri zostavovaní jednotlivých častí výkladu Božskej liturgie, ako aj ukazovateľ editorských zásahov do latinského textu.

ŽEŇUCHOVÁ, Katarína: *Samuel Cambel na pomedzí vedných disciplín.* Bratislava – Martin: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Matica slovenská, 2009. 227 s.

Monografická práca z oblasti slavistickej folkloristiky prezentuje neštylizované prozaické naratívy v slovensko-slovanskom kontexte. Poukazuje na nepopierateľnú úlohu tzv. neapriórnych zberateľov pri dokumentácii ľudovej naratívnej tradície. Ťažiskom takéhoto komplexného výskumu je dôsledná komparatívna a textologická práca s rukopisným i tlačeným archívnym, doteraz nesprístupneným materiálom. Interdisciplinárny pohľad na tradičné pramene ľudovej slovesnej tvorby otvára perspektívy pre komplexné poznanie slovenského národno-kultúrneho dedičstva v širšom slovanskom i európskom kontexte. Z hľadiska výberu a formulácie problému monografické dielo predstavuje prínos pre výskum dejín folkloristiky.

ŽEŇUCH, Peter – ŠKOVIERA, Andrej (zost.): *Pramene byzantskej tradície na Slovensku. K výstave z príležitosti Roka kresťanskej kultúry 2010 / Sources of the Byzantine Tradition in Slovakia. An Exhibition Organized within the Year of Christian Culture 2010.* Bratislava: Slovenský komitét slavistov – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV v spolupráci s Národným osvetovým centrom, s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky a Gréckokatolíckej eparchie v Bratislave 2010. 73 s.

Publikácia prístupnou formou prezentuje širokej odbornej i laickej verejnosti výskum zameraný na písomnosti byzantsko-slovanskej tradície na Slovensku. Knižná práca prináša katalóg vybraných cyrilských písomných pamiatok, ktoré boli prezentované na rovnomennej výstave v roku 2010. V komentároch okrem predstavenia jednotlivých písomností byzantského obradu spätých so Slovenskom sa opisuje vklad tejto tradície pri formovaní kultúrneho kontextu Slovenska. Zdôrazňujú sa jedinečné prepojenia byzantsko-slovanskej a latinskej kultúry najmä v nadväznosti na cyrilo-me-

todskú a veľkomoravskú tradíciu na Slovensku a pri rozvoji a upevňovaní tradičných kultúrnych hodnôt.

ŠKOVIERA, Andrej: *Svätí slovanskí sedmopočetníci.* Bratislava: Slovenský komitét slavistov – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2010. 247 s.

Monografia je venovaná historickým, kultúrnym a historicko-teologickým aspektom, ktoré pôsobili pri vzniku skupiny svätcov označovaných ako slovanskí sedmopočetníci (sv. Cyril, Metod, Gorazd, Kliment, Naum, Angelár a Sáva). V práci sa predkladajú výsledky základného výskumu venované formovaniu tejto skupiny svätých a problematike vzniku ich spoločnej úcty v slovanskom kontexte. Osobitná pozornosť sa venuje likvidácii byzantsko-slovanskej misie na veľkomoravskom území, pričom sa poukazuje na možné teologické a cirkevno-politické motívy tejto udalosti a spresňuje sa datovanie. V práci sa syntetizujú aj doterajšie výskumy prameňov, ktoré sa vzťahujú na sv. sedmopočetníkov; nejde však o jazykovednú, filologickú interpretáciu prameňov, ale predovšetkým o historicko-kultúrnu analýzu vybraných otázok liturgického a obradového charakteru, najmä vo vzťahu k cyrilo-metodskej misii a jej pokračovateľom. Prvá časť publikácie sa venuje sedmopočetníkom ako skupine, druhá osudom jednotlivých učeníkov a tretia prameňom k ich životu a vývinu ich úcty.

DORUĽA, Ján: *O krajine a vlasti starých Slovákov.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2011. 92 s.

V publikácii sa predkladajú poznatky opierajúce sa o výsledky výskumov v tých oblastiach slovenských dejín, jazyka a kultúry, ktoré sa v našej súčasnosti stali predmetom politického záujmu a s ním spojených „odborných" a publicistických interpretácií a politických, ba aj tzv. občianskych aktivít. Na základe dlhodobých pramenných výskumov sa prinášajú údaje a doklady o pomenovaní a pomenovaniach územia obývaného slovenským etnikom a zaujíma sa stanovisko k tzv. legitimite pomenovania tohto územia v podobe Slovensko a Felvidék; osobitná pozornosť sa venuje dnes účelovo spolitizovanej problematike písania tzv. historických mien z uhorského obdobia slovenských dejín. Popri rekapitulácii genézy názorov na túto problematiku sa prinášajú nové údaje a doklady dokumentujúce slovenskú tradíciu písania historických mien a predkladajú sa výklady o písaní týchto mien nielen v slovenských textoch, ale aj v nemeckých písomnostiach zo Slovenska v 16. – 18. storočí. V publikácii sa ďalej venuje pozornosť otázke obnoveného používania umelých maďarizátorských predtria-

nonských pomenovaní slovenských obcí a miest na území Slovenskej republiky, zaujíma sa postoj k viacerým verejne uskutočňovaným aktivitám zameraným na zviditeľňovanie oživenej predstavy o Uhorsku ako maďarskom štáte. Osobitná pozornosť sa venuje v našej súčasnosti extrémne spolitizovanej problematike súvisiacej s verejne proklamovanou diskreditáciou pojmu starí Slováci ako vraj historicky neoprávneného. V zaradení do celkového kontextu slovenského jazykovo-historického a kultúrneho vývinu sa v publikácii prinášajú údaje a doklady o používaní a o významovej náplni spojenia starí Slováci, dokladá sa oprávnenosť jeho používania.

НИКОЛОВА, Светлина – ЖЕНЮХ, Петер (eds): *Кирило-Методиевски студии.* Книга 20. Кирило-Методиевското културно наследство и националната идентичност / Cyrilo-metodské kultúrne dedičstvo a národná identita. София: Кирило-Методиевски научен център – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2011. 328 s.

Súbor štúdií v 20. zväzku v renomovanej medzinárodnej vedeckej sérii Кирило-Методиевски студии = Cyrillo-Methodian Studies priniesol prvý spoločný ucelený obraz o problematike cyrilo-metodského kultúrneho dedičstva z hľadiska rozvoja a vývinu národnej a kultúrnej identity v slovenskom a bulharskom prostredí. Jazyk, literatúra, dejiny, kultúra spolu s niektorými vybranými kultúrno-religióznymi pohľadmi sa pertraktujú z hľadiska ich uplatnenia v konkrétnom národnom spoločenstve Slovákov i Bulharov, v ktorom kresťanská tradícia zohráva veľmi dôležitú úlohu pri formovaní a rozvoji kultúrneho povedomia, rozvíjajúceho sa národného povedomia a identity v národnom i širšom slovanskom a európskom kontexte.

ŽEŇUCH, Peter (ed.): *Slovenská slavistika včera a dnes.* Bratislava: Slovenský komitét slavistov, Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2012. 268 s.

Monotematický súbor štúdií ponúka sumarizujúci pohľad na inštitucionalizáciu slovenskej slavistiky a na výsledky slavistického výskumu v akademickom i vysokoškolskom prostredí po roku 1993. V publikácii sa predstavuje aktuálne dianie vo viacerých vedných disciplínach, ktoré zohráva strategickú úlohu pri komplexnom interdisciplinárnom slavistickom výskume, najmä pri prezentácii spoločensky či politicky aktuálnych tém. Určujúcim je v tejto súvislosti rozsah i kvalita aktivít, ktoré Slavistický ústav Jána Stanislava SAV v spolupráci so Slovenským komitétom slavistov

programovo i organizačne zabezpečuje, pričom významný podiel na systematickom rozvoji slovenskej slavistiky má sám inštitucionalizovaný slavistický výskum. Identita slovenskej slavistiky vychádza z interdisciplinárneho modelu výskumu slovenského jazyka a kultúry vo vzťahoch s inými slovanskými i neslovanskými jazykmi a kultúrami. Interdisciplinárny slavistický pohľad v kontexte poznávania slovensko-slovanských a slovensko-neslovanských vzťahov umožňuje identifikovať a interpretovať vývinové i aktuálne dimenzie rozvoja slovenského kultúrneho vedomia, a poukázať tak na trvalý prínos slovenskej kultúry do kontextu európskej kultúry a civilizácie. Takýto výskum utvára obraz o nás samých najmä z hľadiska komplexného filologického slavistického výskumu.

DORUĽA, Ján: *Čarovný svet a skutočný život v slovenskej rozprávke*. Bratislava: Goralinga, 2012. 123 s.

V knižke sa predkladá charakteristika jazyka slovenských ľudových rozprávok, ako ich poznáme najmä z vydaní P. Dobšinského. Poukazuje sa nielen na ich jazykové bohatstvo, ale aj na ich kultúrne a historické hodnoty, ako to potvrdzuje aj konfrontácia textu rozprávok s textami slovenských písomností a zápisov zo 16. – 18. storočia i s ďalšími staršími aj novšími textami rozličných žánrov. Ukazuje sa, že aj v textoch rozprávkového žánru sa odrážajú mnohé duchovné i materiálne stránky života predkov. V knižke sa taktiež poukazuje na úskalia tzv. modernizácie textu ľudových rozprávok, na často až nekultúrne vyznievajúce „prerozprávania" bez náležitého porozumenia textu, bez nevyhnutnej odbornej erudície tzv. sprístupňovateľov, upravovateľov textu rozprávok pre dnešných čitateľov.

Sacrum et profanum. Языковые, литературные и этнические взаимосвязи христианской культуры. Ответственные редакторы: М. М. Валенцова. Е. С. Узенёва. Редакционная коллегия: П. Женюх, З. Профантова, Ф. Б. Успенский. Москва: Институт славяноведения РАН – Институт славистики им. Яна Станислава САН – Институт этнологии САН, 2012. 344 s.

Monotematický súbor príspevkov tvoria referáty z medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie spracované do podoby vedeckých štúdií, ktoré z pohľadu viacerých vedných odborov (slavistiky, jazykovedy, literárnej vedy, etnológie s folkloristikou a kulturológie) umožňujú interdisciplinárny komplexný pohľad na formy, funkcie a význam kresťanských tradícií z aspektu diachrónie a synchrónie. Publikácia vstupuje do

diskusie o doteraz málo pertraktovaných pohľadoch na zmeny v súčasných kultúrno-sociálnych i politických podmienkach, pričom sa poukazuje na skutočnosť, že aj moderná spoločnosť a kultúra vychádza z tradičných a kresťanských hodnôt. Odraz tohto myslenia je súčasťou všetkých foriem kultúrnych prejavov a je neoddeliteľnou zložkou národného povedomia. Platí to pre všetky európske kultúrno-religiózne a národné typy prostredia. Bez systematického poznávania tradičných hodnôt a koreňov národnej kultúry nemožno pochopiť ani mnohé súčasné i modernistické religiózne smerovania a prúdy.

KAČIC, Ladislav (ed.): *Piaristen und Schulwesen, Wissenschaft, Kunst in Mitteleuropa im 17. – 19. Jahrhundert.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2012. 231 s.

Zborník príspevkov z rovnomennej medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie obsahuje 17 príspevkov domácich i zahraničných (Rakúsko, Nemecko, Poľsko, Maďarsko, Česká republika) odborníkov z oblasti výskumu dejín rádu piaristov, školstva, vedy, literatúry, hudby, divadla a výtvarného umenia.

ŽEŇUCH, Peter (ed.): *Dedičstvo duchovnej piesňovej kultúry medzi Východom a Západom / Das Erbe der geistlichen Liedkultur zwischen Ost und West / Наследие духовной песенной культуры между славянским Востоком и Западом.* Bratislava: Slovenský komitét slavistov – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2013. 130 s.

Monotematický súbor štúdií piatich autorov zo Slovenska, Nemecka, Belgicka a Ukrajiny vznikol ako výsledok spoločného vedeckovýskumného záujmu o duchovnú i paraliturgickú piesňovú kultúru, ktorá vznikala v prostredí cirkvi byzantského obradu. Osobitosťou tejto duchovnej piesňovej tvorby je skutočnosť, že v každom jednom národnom prostredí, v ktorom sa uplatňuje, tvorí jedinečnú súčasť kultúrneho dedičstva, pričom jej príslušnosť k iba jednej národnej tradícii zvyčajne nemožno jasne ohraničiť. Duchovná piesňová kultúra je však výrazne spätá s jazykovou, umeleckou, liturgickou, hudobnou i duchovnou zložkou byzantsko-slovanskej kultúry. Základný výskum duchovnej, paraliturgickej piesňovej tvorby v kontexte jazykových, textologických, liturgicko-obradových, semiotických i hudobno-obradových vzťahov sa systematicky uskutočil práve z interdisciplinárneho hľadiska.

ZUBKO, Peter: *Zemplínski a abovskí uniati v Barkóciho vizitácii. Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia.* Ružomberok: Verbum, 2013. 120 s.

Autor predstavuje záujmy jágerských biskupov v 18. storočí o gréckokatolíkov, ktorých vnímali ako osobitnú obradovú skupinu na území svojho biskupstva. Toto obdobie je známe ako obdobie latinizácie a latinskej dominancie, keď jágerský biskup latinského obradu považoval mukačevského biskupa len za svojho obradového vikára. V tomto období vznikla bohatá agenda administratívno-právnej povahy. P. Zubko sa zameral na analýzu latinskej kánonickej vizitácie Abovského arcidiakonátu z roku 1746 a Zemplínskeho arcidiakonátu z roku 1749, ktorá zahrnula aj nelatinské farnosti. Práca podrobne rozoberá jednotlivé aspekty prípravy, priebehu, obsahu a dosahu vizitácie. Obsahuje množstvo publikovaného pramenného materiálu, preto sa môže stať východiskom aj pre ďalších bádateľov a historikov, lebo spomínané vizitačné protokoly majú význam nielen pre svoj obsah a komplexnosť, ale možno ich porovnať s vizitáciami mukačevského biskupa Olšavského, ktorý vizitoval tie isté gréckokatolícke farnosti v polovici 18. storočia.

ŽEŇUCH, Peter – UZEŇOVÁ, Elena – ŽEŇUCHOVÁ, Katarína (eds.): *Jazyk a kultúra na Slovensku v slovanských a neslovanských súvislostiach.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov – Zemplínske múzeum v Michalovciach – Институт славяноведения РАН – Кирило-Методиевски научен център БАН, 2013. 250 s.

Monotematický súbor štúdií obsahuje vedecké práce, ktoré úzko súvisia s poznávaním slovenskej identity, národného a kultúrneho dedičstva a jeho miesta v kontexte európskych vývinových kultúrno-historických procesov staršieho i novšieho obdobia, najmä však pri rozvoji a upevňovaní tradičných kultúrnych a duchovných hodnôt. Vedecké štúdie bádateľov zo Slovenska, Česka, Ruska, Ukrajiny, Bulharska, Bieloruska a Maďarska ponúkajú viacrozmerný interdisciplinárny pohľad na vývin slovenského jazyka a kultúry v slovanských i neslovanských jazykových, kultúrnych a religióznych súvislostiach. Rozhodujúcu úlohu pri formovaní písomníctva na Slovensku i v celom karpatskom prostredí pritom mali duchovné zdroje latinskej i byzantsko-slovanskej kultúrnej a religióznej tradície. Vplyvy latinskej i byzantsko-slovanskej duchovnej tradície sa prejavili v rozličných písomných pamiatkach i v celom spektre kultúrno-historického vývi-

nu, preto predstavujú neoddeliteľnú zložku dedičstva slovenského národa, sú jeho kultúrnou pamäťou a tvoria obraz mnohostranných vzťahov slovenského jazyka a písomníctva s inými jazykmi a kultúrami v európskom priestore.

KOŠKOVÁ, Mária a kol.: *Bulharsko-slovenský slovník. I. А - К.* Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 2004. 709 s.

KOŠKOVÁ, Mária*: Bulharsko-slovenský slovník II. Л – По.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Slovenský komitét slavistov, 2013. 692 s.

KOŠKOVÁ, Mária*: Bulharsko-slovenský slovník III. Поаз – С.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Veda, vydavateľstvo SAV, 2019. 713 s.

KOŠKOVÁ, Mária: *Bulharsko-slovenský slovník IV. Т – Я.* Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 2022. 348 s.

Slovník je vybudovaný na vedeckých základoch dvojjazyčnej lexikografie a uplatňuje sa v ňom princíp prekladového ekvivalentu. Podrobne sa v ňom spracúva významová štruktúra hesla, primerane sa ilustruje sémantická a syntaktická spájateľnosť heslového slova. Prínosom slovníka je aj jeho frazeografická časť. Možno konštatovať, že slovník zapĺňa medzeru existujúcu v bulharsko-slovenskej frazeografii. Frazeológia tu nie je len okrajovým dokladovým materiálom jednotlivých heslových slov, ale svojím rozsahom a spracovaním relatívne úplne predstavuje frazeologický fond bulharského jazyka (spisovné i nespisovné jednotky) v konfrontácii so slovenčinou, preto frazeografickú časť slovníka možno vnímať ako „slovník v slovníku".

ŽEŇUCH, Peter: *Источники византийско-славянской традиции и культуры в Словакии / Pramene k byzantsko-slovanskej tradícii a kultúre na Slovensku. Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. IV.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Pontificio Istituto Orientale – Slovenský komitét slavistov – Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka, 2013. 482 s.

Monografická práca s obsiahlym pramenným materiálom je výsledkom vyše desaťročného systematického výskumu pramennej bázy písomností 15. – 19. storočia. Okrem úvodnej štúdie monografického charakteru v ruskom jazyku publikácia obsahuje komentované vydanie vybraných cyrilských i latinkou zapísaných textov evanjelií, poučiteľné a výkladové texty, historiografické a katechetické diela, kázňovú a administratívno-

-právnu spisbu, rozličné cestopisné práce, liečiteľské príručky i cyrilikou zapísanú ľudovú divadelnú hru a ďalšie. Jednotlivé pamiatky predstavujú písomnú kultúru spätú s byzantským obradom na Slovensku a dokladujú tak stáročiami pestovanú tradíciu opierajúcu sa o konfesionálnu, liturgickú, piesňovú, edukačnú, kázňovú i administratívno-právnu prax, ktorá spolu s liturgickým cirkevnoslovanským jazykom tvorí jedinečnú a trvalú hodnotu duchovnej kultúry Slovenska. Byzantsko-slovanská i latinská kresťanská a kultúrna tradícia podnes tvoria rovnocenné zložky duchovného a kultúrneho odkazu, ktorý sa odvíja aj od cyrilo-metodského dedičstva v slovanskom kontexte. Publikované texty prameňov sú dokladom o prostredí a historických podmienkach vývinu duchovnej i materiálnej kultúry tradície cirkvi byzantského obradu na Slovensku, ktorá sa odráža v písomnostiach, jazyku i v zachovanej tradícii, teda v tých zložkách spoločnosti na Slovensku, ktoré ju od samého začiatku kultivovali.

LICHNER, Miloš SJ – MARINČÁK, Šimon – ŽEŇUCH, Peter: *Kultúrna identita gréckokatolíkov vo svetle cyrilo-metodského dedičstva I. a II.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Teologická fakulta Trnavskej univerzity – Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka – Gréckokatolícka bratislavská eparchia, 2013. 92 s. a 200 s.

Knižné publikácie predstavujú prvý ucelený pohľad na cyrilo-metodskú tradíciu ako kultúrny fenomén, ktorý prekračuje hranice jednej konfesie a predstavuje ju ako súčasť európskeho kultúrneho dedičstva. Cyrilo-metodské kultúrne dedičstvo je základným komponentom národnej i kultúrnej identity Slovákov i všetkých slovanských národov. Pre slovanskú cirkev byzantského obradu je konfesionálna tradícia založená na Cyrilovi a Metodovi trvalo platnou hodnotou. Opiera sa o jazykovú a liturgickú tradíciu a zohráva významnú úlohu pri uvedomovaní si národnej identity v jej historicko-kultúrnom rámci. V publikácii sa predstavujú vybrané okruhy duchovnej kultúry spätej s cyrilo-metodským dedičstvom v prostredí stretania sa východnej i západnej kresťanskej tradície. Zameriavajú sa na vývin národného a liturgického jazyka na Slovensku a na písomnú kultúru v jej historickom i aktuálnom kontexte v miestnej cirkvi latinského a byzantského obradu.

ZUBKO, Peter: *Kňaz nie každodenný. Jonáš Záborský v službe Košickej diecézy.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2013. 182 s.

Monografia analyzuje doteraz neznáme pramene uložené v Arcibis-

kupskom archíve v Košiciach, ktoré umožňujú porovnať zachované dokumenty administratívno-právnej povahy s vlastným životopisom Jonáša Záborského (1812 – 1876), a odhaľujú tak viacero doteraz neznámych skutočností o jeho živote i ďalšie reálie, ktoré sa podarilo verifikovať a spresniť. Po sklamaniach z politicko-spoločenskej situácie sa chcel J. Záborský stať klasickým farárom-gazdom, no po roku 1858 sa opäť vrátil k intenzívnemu písaniu a vytvoril rozsiahle literárne dielo. Ako rozhľadený a skúsený intelektuál vysoko prevyšoval súčasníkov. Identifikoval najväčšie nebezpečenstvo maďarskej politiky v reinterpretácii uhorských dejín samotnými Maďarmi, preto napísal vlastné monumentálne dielo z najstarších dejín Uhorska. Vytrvalo bránil cirkevné i farské práva v pastoračne náročnom vidieckom prostredí, čo, pravda, viedlo k viacerým sporom. Ako panslávovi mu pomaďarčená cirkevná vrchnosť nebola naklonená. Až v roku 1863 sa postoj cirkevnej vrchnosti k J. Záborskému zmenil a biskup Ján Perger ho po smrti nazval horlivým kňazom nie každodennej erudície. V novom svetle tak možno spoznať osobnosť, ktorá svojimi postojmi, názormi a prístupom predbehla dobu o niekoľko generácií.

ŽEŇUCHOVÁ, Katarína (ed.): *Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Obec Dolné Dubové, 2013. 168 s.

ŽEŇUCHOVÁ, Katarína (ed.): *Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte (2. doplnené vydanie).* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Slovenský komitét slavistov, Obec Dolné Dubové, 2016. 206 s.

Monotematický súbor štúdií prináša vedecké štúdie, ktoré posúvajú doterajšie poznanie o živote a diele tohto slovenského osvietenského vzdelanca. Nové zistenia pochádzajú z výsledkov základného štúdia prameňov v archívnych inštitúciách a knižniciach vo Viedni, Budapešti, Ostrihome, Trnave i v Martine. Záujem o štúdium a získanie archívnych materiálov pramenil z potreby predstaviť priame svedectvá o živote a diele J. I. Bajzu širšej odbornej i laickej verejnosti, a sprístupniť tak historické dokumenty doposiaľ ukryté v trezoroch knižníc a archívov doma i v zahraničí. Pri systematickom archívnom výskume sa ukázalo, že viacero údajov o živote J. I. Bajzu je nutné poopraviť, spresniť a rozšíriť. Jednotlivé pramene, ktoré sa podarilo získať pri archívnych výskumoch, prešli kritickou analýzou. V monotematickom súbore štúdií *Jozef Ignác Bajza v kultúrnom a literárnom kontexte* sa prezentujú nové poznatky viacerých autorov, ktoré odzneli na rovnomennej konferencii v Dolnom Dubovom, najmä poznatky

o jazykových otázkach a príčinách neúspechu Bajzovho pokusu o kodifikáciu spisovného jazyka, o dobovom historicko-spoločenskom kontexte osvietenstva, o etablovaní sa knižnej kultúry a cenzúry v období jozefinizmu, o literárnych a estetických aspektoch diela J. I. Bajzu i o prienikoch jeho tvorby s ľudovou slovesnou kultúrou, ako aj o dobovej cirkevnej hudbe a jej rezonancii v jeho románovom diele. Knižná publikácia poskytuje doklady o úlohe a mieste Jozefa Ignáca Bajzu medzi významnými osobnosťami dejín slovenskej literatúry a kultúry a o jeho podiele na budovaní identity slovenského národného povedomia.

ŠKOVIERA, Andrej (zost.): *Pramene o živote svätých Cyrila a Metoda a ich učeníkov.* Bratislava: Post Scriptum, 2013. 200 s.

Publikácia vznikla z príležitosti 1 150. výročia príchodu učiteľov Slovanov a spolupatrónov Európy na územie Slovenska. Populárnym spôsobom sprístupňuje život sv. Cyrila a Metoda spolu s ďalšími dvanástimi prameňmi viažucimi sa k úcte svätých slovanských učiteľov a ich žiakov. Tento súbor textov sprístupňuje cyrilo-metodskú misiu na našom území s jej bezprostredným pokračovaním slovenskému čitateľovi. Publikácia obsahuje základné i menej známe texty, ktoré poukazujú na korene našej duchovnej a kultúrnej tradície a sú neoddeliteľnou súčasťou prvej písomne zaznamenanej fázy našich národných dejín. Veľkú časť textov už publikoval Štefan Vragaš, Ján Stanislav či Peter Ratkoš. V práci sa nachádzajú aj tri preklady Andreja Škovieru z rukopisných prameňov; ide o prvý, druhý a tretí slovanský život Nauma. A. Škoviera spolu so svojím otcom Danielom Škovierom preložil aj pamiatku známu ako *Zoznam bulharských biskupov*, ktorý sa často využíva pri argumentácii v prospech Gorazdovho biskupského svätenia. Richard Marsina je autorom úvodnej historiografickej štúdie, v ktorej prístupným spôsobom zhrnuje zásluhy byzantskej misie na území Slovenska a zároveň zdôrazňuje, že predkladaný výber pramenných textov sa vyznačuje najmä tým, že každá jeho jednotka obsahuje niečo pôvodné, čo sa v iných prameňoch nevyskytuje. Edičná poznámka a krátke informácie obsahujúce základné údaje o prameňoch, z ktorých vznikli tu publikované preklady, slúžia predovšetkým na základnú orientáciu širokému okruhu čitateľov.

ZUBKO, Peter: *Kult svätých Cyrila a Metoda v tradícii latinskej cirkvi. Vybrané kapitoly cyrilo-metodského kultu.* Ružomberok: Verbum, 2014, 252 s.

Monografia vznikla v rámci výskumu cyrilo-metodskej problematiky, ktorá je frekventovaná najmä v slovenskom a českom prostredí ako národ-

ná téma. Práca sa pozerá na vznik, vývoj, vplyvy a význam cyrilo-metodského kultu v 12. storočí zo špecifického pohľadu katolíckej cirkvi a západnej kresťanskej kultúry. Úcta k slovanským vierozvestom sa v latinskej cirkvi pestovala v modlitbe breviára (liturgie hodín). Analýza týchto prameňov dovoľuje poznávať kultúrne a duchovné vplyvy medzi susednými regiónmi v strednej Európe. K úplnosti problematiky patrí rímsky podiel na cyrilo-metodskom kulte, v ktorom dosiahol svetový vrchol. Špeciálna pozornosť je venovaná pápežovi Jánovi Pavlovi II., ktorý sv. Cyrila a Metoda na začiatku svojho pontifikátu povýšil na spolupatrónov Európy a pri každej príležitosti vyzdvihoval ich príklad a vzor evanjelizačnej práce na Veľkej Morave, ktorá je aktuálna aj v súčasnosti.

DORUĽA, Ján: *O slovensko-nemeckom spolunažívaní v 16. – 18. storočí.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Slovenský komitét slavistov, 2014. 352 s.

V uvedenej práci sa sumarizujú výsledky pramenných výskumov nemeckých a slovenských písomností uložených v mestských archívoch Levoče a Banskej Bystrice, ako aj v niektorých ďalších archívoch slovenských miest a mestečiek. V týchto písomnostiach sa v pozoruhodnom rozsahu odzrkadľuje skutočný priebeh spolunažívania domáceho slovenského obyvateľstva s Nemcami usadzovanými na Slovensku už od 13. storočia. Osobitná pozornosť sa venuje analýze nemeckých písomností a zápisov i paralelných, obsahovo ekvivalentných nemeckých a slovenských textov. Viacvrstvová konfrontačná analýza takýchto textov umožňuje nahliadnuť do živého priebehu slovensko-nemeckého spolunažívania, ktoré obidva jazyky prezentujú vlastnými vyjadrovacími prostriedkami. V predkladanej práci sa osobitný dôraz kladie na dokumentáciu autorských výkladov a zistených výsledkov skúmania.

ŽEŇUCHOVÁ, Katarína: *Zbierka ľudovej prózy Samuela Cambela. Prameň k výskumu rozprávačskej tradície na Slovensku.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2014. 464 s.

Samuel Cambel sa v povedomí širšej kultúrnej verejnosti spája s jazykovedným dielom. Cambelov prínos do slovenskej jazykovedy a dialektológie je nespochybniteľný, ale jeho zbierka nárečových zápisov, ktoré zhromaždil počas svojich dialektologických terénnych výskumov na cestách po Slovensku, zostala na okraji hlbšieho vedeckého záujmu. V knižnej publikácii sa po prvýkrát kompletne predstavujú nárečové záznamy S. Cam-

bela tak, ako ich zapísal v rokoch 1893 – 1905. Publikáciu tvorí aj úvodná štúdia a komentáre k celej rukopisnej zbierke, ktorá poskytuje synchrónny prierez autentickým dobovým slovenským rozprávačským repertoárom, ponúka obraz o zastúpení jednotlivých žánrov a tém, o životnosti rozprávačských cyklov, látok a motívov. Vydanie Cambelovej zbierky naratívov poskytuje priestor k prehĺbeniu poznatkov o dejinách folkloristiky na Slovensku na prelome 19. a 20. storočia a je nevyhnutnou pramennou bázou pre komparatívne štúdium v širšom medzinárodnom rámci.

ŽEŇUCH, Peter – ZUBKO, Peter (eds.): *Bohorodička v kultúrnych dejinách Slovenska.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Bratislavská gréckokatolícka eparchia, 2014. 224 s.

Súbor štúdií približuje úctu k bolestnej Bohorodičke na území Slovenska v historickom, literárnom, liturgickom i širšom kultúrnom kontexte. Oslava Márie úzko súvisí s tradičným kresťanským prostredím, ktorého počiatky siahajú už do najstaršieho obdobia našich národných a kultúrnych dejín. Odraz tohto kultu vidieť napríklad v päťročniciach chrámov na Slovensku, v ikonografických zobrazeniach, symboloch, v prejavoch ľudovej úcty, v lyrickej, piesňovej i prozaickej písomnej tradícii, v ktorých sa zračí aj úcta k bolestiam Bohorodičky. Jej úloha v kresťanských dejinách Slovenska tak nesie znaky národného a kultúrneho priestoru, ktorý zjednocuje západnú i východnú tradíciu na Slovensku.

DORUĽA, Ján (ed.): *Historický význam a odkaz diela osobností slovenského národného obrodenia*. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2014. 162 s.

Súbor štúdií predstavuje časť výsledkov výskumu realizovaného v rámci programu Centra excelentnosti SAV Dejiny slovenskej slavistiky 19. – 20. storočia. Autori príspevkov sa venujú prezentácii svojho základného výskumu a z viacerých stránok inovatívnym spôsobom približujú diela osobností z čias slovenského národného obrodenia (P. J. Šafárik, J. Kollár, J. Záborský). Najmä z jazykovedného, literárnovedného i historického pohľadu sa venujú charakteristike tvorby vybraných slovenských vzdelancov, ktorí v základných spoločensko-kultúrnych postojoch nadväzujú na svojich predchodcov. Predkladajú sa a dokumentujú zistenia, ktoré charakterizujú spoločensko-kultúrne prostredie slovenských vzdelancov s jeho typickými východiskovými postojmi k slovenskému historickému, kultúrnemu a jazykovému vývinu. Osobitná pozornosť sa venuje aj spoločensko-kultúrnym

aktivitám vzdelancov (A. Bačinský) z okruhu byzantsko-slovanskej obradovej a kultúrnej tradície na východnom Slovensku.

DORUĽA, Ján: *Slováci medzi starými susedmi. Môžu byť aj Slováci starí?* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2015. 488 s.

V monografickej knižnej publikácii sa predkladajú výsledky dlhodobého skúmania viacerých kľúčových problémov zo slovenského jazykovo-historického a kultúrneho vývinu predovšetkým z filologického hľadiska, ako sa to usiluje dokumentovať aj súbor štúdií zahrnutých do 17 príloh. Pomocou argumentov opretých o bohatú dokumentáciu sa predkladá obraz o hĺbke časového priebehu tohto vývinu, porovnateľnej s vývinom v okolitých krajinách.

KAČIC, Ladislav (ed.): *Musikalische und literarische Kontexte des Barocks in Mitteleuropa / in der Slowakei.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2015. 280 s.

Zborník z rovnomennej medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie tvorí 21 príspevkov popredných literárnych vedcov a hudobných historikov z Rakúska, Poľska, Česka, Maďarska a Slovenska, ktorí sa zaoberajú vzťahom literatúry a hudby 17. a 18. storočia v strednej Európe a na Slovensku z interdisciplinárneho hľadiska. V zborníku sú zastúpené koncepčné štúdie zamerané na periodizáciu obdobia, vzťah hudby a textu (slova) v rozličných žánroch (opera, školská hra, kantáta, duchovná pieseň atď.) až po hudbu byzantského obradu (paraliturgická pieseň, irmos). Autormi sú odborníci z univerzít vo Viedni, Salzburgu, Brne, Olomouci, Ostrave, Krakove, Budapešti, Bratislave, Prešove a Nitre. Zborník podáva komplexný obraz o slovenskom hudobnom a literárnom baroku v stredoeurópskom kontexte.

BRTÁŇOVÁ, Erika (ed.): *Jonáš Záborský: Múdrosť života ve chrámových řečech.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Ústav slovenskej literatúry SAV – Slovenský komitét slavistov, 2015. 480 s.

Jedinečnosť Záborského zbierky kázní spočíva v jej ideovom zameraní, v sústredení sa na základné „cirkevno-náboženské a mravno-praktické pravdy". Záborský v nej predostiera koncept národnej výchovy, ktorý kladie dôraz na posilňovanie kresťanského vedomia národného celku a na cieľavedomé formovanie kresťanského konania a správania jednotlivca v rám-

ci jemu vlastného sociálneho statusu. Text má výrazné estetické parametre, preto jeho nové edičné sprístupnenie dáva možnosť objektivizovanejšieho pohľadu na spisovateľskú osobnosť J. Záborského. No autorovo umelecky príťažlivé spracovanie stále aktuálnej tematiky môže osloviť aj širšie čitateľské publikum. Pramenná edícia tejto výnimočnej jazykovej a literárnej pamiatky, ktorou Záborského kázne nepochybne sú, sprístupňuje ich text v pôvodnej čiže transliterovanej podobe s obmedzením sa na nevyhnutné textové korekcie. Sprievodný aparát informuje o prameni, komentuje a vysvetľuje menej zrozumiteľné a nejasné textové miesta a upozorňuje na podstatné súvislosti.

ŽEŇUCHOVÁ, Katarína (ed.): *Ľudová próza na Slovensku v kontexte dejín slavistiky.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2015. 344 s.

Monotematický súbor štúdií domácich i zahraničných autorov sa venuje vybraným osobnostiam 19. storočia, ktoré sa podieľali na zbieraní, vydávaní a šírení folklórnej prózy a významne sa podieľali na vzniku prvých teoretických náhľadov na problematiku ľudovej rozprávky. Konfrontujú sa romantické koncepty zberateľských a vydavateľských aktivít v slovanských i neslovanských kontextoch s dôrazom na vývinový aspekt, na vzťah autentického folkloristického záznamu a jeho umelecké spracovanie v žánroch ľudovej prózy. Časť publikácie tvoria výsledky výskumov slovanského kultúrno-historického a religiózneho priestoru v interakciách kresťanských a predkresťanských tradícií. Predstavuje sa systém obradov a ich odraz vo folklórnych žánroch, ľudovej religiozite a pohansko-kresťanskom synkretizme.

PÁCALOVÁ, Jana: *Codexy tisovské. K prameňom slovenských rozprávok.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2015. 224 s.

Codexy tisovské patria k základným materiálovým prameňom pre rozprávkové edície v 19. storočí. Francisciho *Slovenské povesti* (1845), *Slovenské povesti* Augusta Horislava Škultétyho a Pavla Dobšinského (1858 – 1861) i Dobšinského *Prostonárodné slovenské povesti* (1880 – 1883) priniesli rozprávky, ktoré do nich v prvej polovici 40. rokov zapísali August Horislav Škultéty (*Codex tisovský A*), Jonatan Dobroslav Čipka (*Codex tisovský B*) a Štefan Marko Daxner (*Codex tisovský C*). Čas vzniku prameňa – pred prvým knižným vydaním rozprávok a pred štúrovskou jazykovou kodifiká-

ciou – napovedá, aký výskumný potenciál sa skrýva v jeho sprístupnení: literárnym vedcom a folkloristom ponúkajú *Codexy tisovské* náhľad na podobu rozprávky pred jej kanonizovaním v tlačených zbierkach, jazykovedcom rozsiahly materiál z predspisovného obdobia. Naším zámerom pri edičnom sprístupnení rukopisu je zdôrazniť práve toto multidisciplinárne uplatnenie. Ponúkame preto jeho transkribovanú podobu, ktorá si kladie za cieľ po všetkých stránkach verne reprodukovať originál bez redakčných zásahov tak, aby prepis simuloval čo najautentickejšiu repliku pôvodného rukopisu. Vydanie dopĺňame o základné informácie k prameňu a pripájame poznámky k jednotlivým zbierkam a ku každej rozprávke zvlášť.

PÁCALOVÁ, Jana: *Rozprávky Janka Rimavského.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2015. 336 s.

Publikácia sprístupňuje *Codex diversorum actorum A* a druhé vydanie *Slovenských povestí* vo vernom prepise podľa originálov. Tieto vzácne diela dopĺňa o monografickú štúdiu venovanú rozprávkarovi Jankovi Rimavskému, ak sa autor pod svoje literárne texty podpisoval, a jeho rozprávkam, poznámkový aparát a obrazovú prílohu.

ŽEŇUCH, Peter (zost.): *Dvadsať rokov inštitucionalizovanej slavistiky v Slovenskej akadémii vied.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2015. 254 s.

Knižná publikácia vznikla z príležitosti výročia založenia Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV ako interdisciplinárneho slavistického výskumného centra SAV, ktoré sa venuje najmä jazykovednému slavistickému výskumu, ale zúčastňuje sa aj na historických, národopisných a kulturologických výskumoch na Slovensku.

DORUĽA, Ján – ŽEŇUCH, Peter (eds.): *Ján Stanislav a slovenská slavistika.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Slovenský komitét slavistov, 2016. 272 s.

Monotematický súbor štúdií je venovaný odkazu diela Jána Stanislava v kontexte vedeckovýskumného programu Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV. Publikované referáty domácich a zahraničných referentov II. kongresu slovenských slavistov poukazujú na nevyhnutnosť kontinuálneho výskumu vzťahov slovenského jazyka a kultúry s inými slovanskými i neslovanskými jazykmi a kultúrami.

ZAVARSKÝ, Svorad – NICHOLAS, Lucy R. – RIEDL, Andrea (eds.): *Themes of Polemical Theology Across Early Modern Literary Genres.* Lady Stephenson Library, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2016, xxvi + 349 s.

Publikácia prináša nový pohľad na literárnu produkciu konfesionálne rozdelenej Európy v 16. – 18. storočí. V 23 kapitolách od autorov z 13 krajín sa skúma, ako polemicko-teologické myslenie ovplyvňovalo tvorbu v neteologických literárnych žánroch – v poézii, dráme, historiografii, vedeckej spisbe a pod. Spoločným menovateľom všetkých príspevkov je polemicko-teologický interpretačný kľúč, ktorý umožňuje odhaliť také dobovo podmienené aspekty a súvislosti literárnych textov, ktoré inak zostávajú skryté. Pritom ide o aspekty, ktoré v kontexte konfesionálne senzitívneho prostredia novovekej Európy patrili nepochybne k určujúcim. Špecifikom publikácie je jej široký geografický záber – autori sa venujú textom pochádzajúcim z Británie, Škandinávie, Ukrajiny, Dalmácie i zo strednej Európy. Osobitný prínos pre európske výskumné prostredie spočíva vo vysokom podiele príspevkov týkajúcich sa slovanského prostredia, ktoré v západoeurópskom výskume často absentujú.

ZUBKO, Peter – ŽEŇUCH, Peter (eds.): *Barkóciho vizitácia Šarišského archidiakonátu (1749). Rímskokatolíci, gréckokatolíci a evanjelici podľa latinskej vizitácie.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2017. 190 s.

Publikácia sprístupňuje obsah dvoch vizitačných protokolov v Šariši: klasický, v ktorom sa záujem primárne sústreďuje na rímskokatolíkov a sekundárne na gréckokatolíkov, evanjelikov a kalvínov, a špeciálny, ktorý sa zameriava iba na uniatov (gréckokatolílov). V publikácii sa analyzuje obsah vizitácií, kontext a ich význam pre slovenské dejiny a kultúru. Sprístupňuje sa tak dobový obraz o regióne, v ktorom zanikali stredoveké reálie a rozvíjala sa baroková zbožnosť na príklade šírenia ruženca ako jednej zo súčastí rekatolizačného procesu; ďalej sa poukazuje na rivalitu medzi katolíkmi a kalvínmi a na vznik východoslovenského prekladu kalvínskych žalmov (1752).

ŽEŇUCH, Peter – ZUBKO, Peter – VAŠÍČKOVÁ, Svetlana (eds.): *Liturgické jazyky v duchovnej kultúre Slovanov. Monotematický súbor štúdií.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2017. 368 s.

Monotematický súbor štúdií prináša výsledky základného výskumu

konfesionálnej diverzity slovanskej kultúry. Slovanské obyvateľstvo žilo v rozličných oblastiach, v ktorých v rozličnej miere prevážila latinská alebo byzantská konfesionalita, čím vplývala na duchovnú a písomnú kultúru Slovanov. Svedčí o tom jednak úcta k sv. Cyrilovi a sv. Metodovi – zakladateľom slovanskej písomnej a duchovnej kultúry v prostredí cirkevnej tradície byzantského obradu i v latinskej cirkvi v celom slovanskom prostredí. Tento moment spoločnej duchovnej a kultúrnej identity je jedinečným dôkazom o vytrvalej kultúrnej komunikácii, ktorá sa uplatňovala v rozmanitom slovanskom i širšom európskom priestore. Autori kapitol zo Slovenska, Bulharska, Ruska, Poľska, Srbska, Česka a Nemecka výsledky svojho základného výskumu zahrnuté do tejto kolektívnej knižnej práce predniesli v podobe referátov na medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencii v dňoch 4. – 6. októbra 2017 v Bratislave.

ŽEŇUCHOVÁ, Katarína – КИТАНОВА, Мария – ŽEŇUCH, Peter (eds.): *Jazyk a kultúra v slovanských súvislostiach. Zo slovanskej etnolingvistiky.* Bratislava – Sofia: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН – Slovenský komitét slavistov – Veľvyslanectvo Bulharskej republiky v Slovenskej republike, 2017. 320 s.

Monotematický súbor štúdií predstavuje slovanskú etnolingvistiku ako vedeckovýskumný prístup k analýze rozmanitých kultúrnych prejavov, ktoré sa odrážajú v jazyku každého spoločenstva.

ŽEŇUCH, Peter – НИКОЛОВА, Светлина (eds.): *Kliment Ochridský a jeho prínos pre slovanskú a európsku kultúru.* Bratislava – Sofia: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Кирило-Методиевски научен център БАН – Slovenský komitét slavistov – Veľvyslanectvo Bulharskej republiky v Slovenskej republike, 2017. 184 s.

Publikácia predstavuje Klimenta Ochridského a jeho prínos pre slovanskú a európsku kultúru. Svätý Kliment Ochridský patril k učeníkom a spolupracovníkom svätých solúnskych bratov Cyrila a Metoda, bol jedným z pilierov ich misijného pôsobenia na Veľkej Morave, keď sa začala naplno formovať slovanská kresťanská kultúra. Dielo Klimenta Ochridského má zásadný význam pre rozvoj slovanského písomníctva a vzdelanosti. Jeho prínos treba vnímať komplexne nielen z hľadiska cyrilo-metodského misijného diela, ale aj v kontexte rozvoja latinskej i slovanskej písomnej a kultúrnej tradície.

MARINČÁK, Šimon – ŽEŇUCH, Peter (eds.): *Medzikultúrne vzťahy východnej cirkvi s latinskou v Uhorsku do konca 18. storočia. Monotematický súbor štúdií.* Košice – Bratislava: Pre Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach, vedeckovýskumné pracovisko Teologickej fakulty Trnavskej univerzity – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Dobrá kniha v Trnave, 2017. 302 s.

V zborníku z konferencie sa širokej odbornej verejnosti predkladajú výsledky základného výskumu vzťahov latinskej a byzantskej tradície k latinizácii a jej príčinám, k problematike cyrilskej a latinskej písomnej kultúry pod Karpatmi a tiež k ľudovej zbožnosti. Osobitnú skupinu výskumov predstavujú štúdie o administratívno-právnom, jurisdikčnom a liturgickom rozvoji kresťanstva v karpatskom areáli.

GLOVŇA, Juraj (ed.): *Historický a sociolingvistický kontext kodifikácií slovanských jazykov.* Bratislava: Slovenský komitét slavistov – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Katedra slovenského jazyka FF UKF, 2017, 184 s.

V publikácii šestnásť lingvistov slavistickej orientácie zo slovanských krajín, z Nemecka, Rakúska a USA prináša najnovšie výsledky z výskumu kodifikácie slovanských spisovných jazykov, alebo pertraktuje už známe poznatky z tejto oblasti z iného uhla. V zborníku možno nájsť analýzy kultúrno-historických procesov formovania kodifikácie slovanských jazykov: slovenčiny, češtiny, poľštiny, lužickej srbčiny, bulharčiny, srbčiny, macedónčiny, ruštiny, bieloruštiny a ukrajinčiny.

ŽEŇUCH, Peter – BEĽAKOVA, Jelena V. – NAJDENOVA, Desislava – ZUBKO, Peter – MARINČÁK, Šimon: *Užhorodský rukopisný Pseudozonar. Pravidlá mníšskeho a svetského života z prelomu 16. – 17. storočia / Ужгородский рукописный Псевдозонар. Правила монашеской и светской жизни рубежа XVI – XVII вв.* Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae, V. Bratislava – Moskva – Sofia – Košice: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov – VEDA, vydavateľstvo SAV – Институт российской истории РАН – Кирило-Методиевски научен център БАН – Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka, 2018. 448 s.

Vydanie Užhorodského rukopisného Pseudozonara predstavuje neznámy cyrilský rukopis, ktorý patrí k základným pravidlám fungovania stredovekej spoločnosti a označuje sa aj termínom nomokánon. Je to zbierka

151 cirkevných kánonov a pravidiel civilného života so vzťahom ku každodennému životu spoločnosti. Rukopis vznikol na prelome 16. a 17. storočia a je napísaný polounciálnym typom cyrilského písma. Charakter písma svedčí o tom, že na jeho vzniku sa podieľali viacerí pisári, ktorí zbierku tvorili odpisovaním zo staršieho protografu. Uložený je v rukopisnom oddelení Zakarpatského národopisného múzea v Užhorode. Digitalizovanú kópiu rukopisu P. Žeňuch dostal od profesora Dr. Hansa Rotheho v roku 2007 s cieľom jeho štúdia a sprístupnenia. Vydaný prameň poskytuje možnosti na ďalší komparatívny výskum duchovnej a kultúrnej tradície byzantského obradu aj v komparácii s latinským konfesionálnym prostredím. Existencia tohto cyrilského prameňa cirkevnoprávnej povahy v prostredí mukačevskej cirkvi dokumentuje jedinečnú spätosť jazyka vydaného prameňa s najstaršou vrstvou slovanskej kresťanskej terminológie, v ktorej sa odráža starobylé dedičstvo veľkomoravskej cirkvi s byzantskou duchovnosťou, ako ho poznáme v takých prameňoch, ako je Metodov *Nomokánon* či preklad *Pravidiel svätých otcov* do veľkomoravskej staroslovienčiny a pod. Poukazuje sa tak na pevnú spätosť byzantsko-slovanskej cirkvi s najstarším slovanským kresťanským horizontom. Už charakter a úplnosť vydaného prameňa ukazuje, že slovanská cirkev byzantského obradu bola v tomto prostredí živá a jedinečná nielen vo vzťahu k cirkvi latinského obradu, ale bola zároveň zjednocujúcim prvkom pre všetkých nositeľov byzantského obradu bez ohľadu na ich jazykovo-kultúrnu identitu. Vydanie rukopisného prameňa je dôležité nielen pre prehĺbenie poznania o kultúrnom vývine miestnej duchovnej kultúry poznačenej byzantským obradom a tradíciou obradu v Karpatoch a na Slovensku, ale je dôležité najmä z hľadiska komparatívneho výskumu dejín cirkevného a svetského práva v kontexte byzantsko-slovanskej tradície vo východoslovanskom i južnoslovanskom priestore.

LAPKO, Róbert (ed.): *Martin Luther po päťsto rokoch.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov – Centrum pre štúdium biblického a blízkovýchodného sveta, 2018. 87 s.

V zborníku sa predstavuje výskum prekladu Biblie realizovaný Martinom Lutherom v nemeckom prostredí a jeho najnovšia revízia realizovaná pri okrúhlom výročí reformácie. Jednotlivé štúdie v zborníku približujú najmä metodiku prekladania Biblie, ktorá sa sústreďuje predovšetkým na aplikáciu moderných prekladateľských techník zameraných na špecifiká prekladu z „mŕtveho" jazyka, pre ktorý je nevyhnutná normatívna báza biblickej nomenklatúry.

ŽEŇUCH, Peter – VAŠÍČKOVÁ, Svetlana – WILŠINSKÁ, Ľubomíra (ed.): *Pohľady do problematiky cyrilskej písomnej tradície na Slovensku.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov – VEDA, vydavateľstvo SAV, 2019. 192 s.

Knižná publikácia kolektívu autorov obsahuje výsledky štvorročného vedeckého bádania zameraného na pramenný výskum duchovnej kultúry a písomníctva v kontexte s byzantsko-slovanským prostredím na Slovensku. Monografický súbor štúdií možno pokladať aj za vedecké kompendium, ktoré sumarizuje výskumy z uvedeného výskumného okruhu, lebo ponúka súbor pohľadov na diskurzy o kontinuite a diskontinuite byzantského obradu na Slovensku a dokumentuje ich na celom rade doposiaľ málo známych alebo takmer neprebádaných písomných prameňov.

ŠAŠERINA, Svetlana: *Dva uglianske rukopisy ponaučení a exempiel zo 17. storočia / Две углянские рукописи поучений и притч XVII века.* Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. VI. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2019. 656 s.

Knižná publikácia je výsledkom systematického výskumu cyrilských, cirkevnoslovanských textov byzantského obradu v karpatskom prostredí. Autorka v súvislosti s výskumom v rámci edície dvoch rukopisných prameňov kázňovej tvorby zo 17. storočia identifikovala vplyvy západnej duchovnej kultúry, najmä z *Gesta Romanorum* a ďalších exempiel duchovnej tvorby západných, najmä poľských, ale aj východných ruských a ukrajinských písomných prameňov z obdobia 16. – 17. storočia. Dvojjazyčné komentované vydanie prameňa predstavuje významný vklad do poznania cyrilskej písomnej kultúry a je dôležitým zdrojom poznania jazykového i kultúrno-konfesionálneho vývinu regiónu pod Karpatmi. V komentároch sa poukazuje na skutočnosť, že pri vzniku prameňa stáli viaceré jazykovo-etnické spoločenstvá (Slováci, Rusíni, Ukrajinci, Maďari, Rumuni). Tvrdenia o rigoróznom zaradení cyrilských písomností karpatskej proveniencie iba do východoslovanského prostredia sú aj týmto vydaním textov prekonané. Poukazuje sa tak na skutočnosť, že významnú rolu v tomto kontexte zohráva tiež slovenský kultúrny horizont, ktorý sa intenzívne podieľal aj na utváraní cyrilskej písomnej kultúry vo východoslovenskom a podkarpatsko-ruskom prostredí, kde podnes významne pôsobí byzantsko-slovanská konfesionálna tradícia.

СЕДАКОВА, Ирина А. – КИТАНОВА, Мария – ЖЕНЮХ, Петер (ред.): *Взгляд на славянскую аксиологию.* Москва: Институт славяноведения РАН, 2019. 268 с.

Седакова, Ирина А. – Žeňuch, Peter – Китанова, Мария (eds.): *Axiologický výskum slovanských jazykov / Axiological Investigation into the Slavic Languages.* Bratislava – Moskva: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Институт славяноведения РАН – VEDA, vydavateľstvo SAV, 2019.

КИТАНОВА, Мария – СЕДАКОВА, Ирина – ЖЕНЮХ, Петер – МИЧЕВА, Ваня (eds.): *Аксиологични проблеми в славянските езици (традиции и съвременност).* София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов", 2020. 268 s.

Kolektívne monotematické knižné publikácie sú výsledkom systematickej intenzívnej práce troch vedeckých tímov – slovenského, ruského a bulharského – ktoré sa spojili s cieľom výskumu lingvistickej a etnokultúrnej dynamiky tradičných a netradičných hodnôt v slovanskom svete v medzinárodnom vedeckom projekte ERA-NET RusPlus s názvom Linguistic and Ethnocultural Dynamics of Traditional and Non-traditional Values in the Slavic World. V publikáciách sa spájajú do jedného bloku výsledky paleoslavistického, sémantického, historického, etnolingvistického a sociolingvistického prístupu k výskumu hodnotového systému Slovanov. Východiskom skúmania sú písomné pramene, rukopisy a archívne pamiatky, stredoveké ľudové liečebníky, folklórne texty rozličných žánrov, etnografické údaje a taktiež jazykové a etnokultúrne údaje, ktoré boli zaznamenané v rámci terénnych výskumov. V centre výskumu stojí jazyk ako najvyššia kultúrna hodnota, ako kultúrne dedičstvo. Dôležitosť tradičného hodnotového systému dokladujú výskumy materiálnej i duchovnej kultúry. Osobitná pozornosť sa venuje aj výskumu negatívnych komponentov jazykového obrazu sveta. Iba na základe tohto komplexného výskumu možno konštatovať, že ani jedna hodnota neexistuje osamotene, ale demonštruje kontinuitu slovanskej duchovnej kultúry s jej semioticky vyspelým systémom.

ZUBKO, Peter – ŽEŇUCH, Peter – LAPKO, Róbert – MARINČÁK, Šimon: *Slovenský kalvínsky žaltár.* Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. VII. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2020. 432 s.

Slovenský kalvínsky žaltár je dielo po slovensky hovoriacich kalvínov z východného Slovenska z polovice 18. storočia, ktoré bolo doteraz známe skôr informatívne z vedeckých a odborných článkov, ale širšia verejnosť sa

s ním priamo nikdy nestretla. Ide o päť kníh, medzi ktorými vyniká práve do zemplínskeho variantu slovenčiny preložený žaltár ako slovenský kalvínsky bohoslužobný text. *Slovenský kalvínsky žaltár* z roku 1752 je napísaný v kultúrnom východoslovenskom jazyku, ktorý slovenskí kalvíni používali ako liturgický jazyk. Súčasťou monografie sú štúdie venované fenoménu kalvínskeho (resp. ženevského) žaltára, jeho štruktúre, použitiu, miestu v kalvínskej duchovnej kultúre aj v okolitých národoch, ďalej historickým reáliám vzniku tohto slovenského prekladu, problematike slovenských kalvínskych zborov v čase vzniku žaltára a pod. Osobitná pozornosť sa venuje jazykovému dedičstvu, ktoré vzniklo vo východoslovenskom prostredí, ktorého súčasťou je tento *Slovenský kalvínsky žaltár.*

ŽEŇUCH, Peter (ed.): *Bohorodička v kultúrnych dejinách Slovenska. Slziaci klokočovský obraz Patrónky Zemplína.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2020. 384 s.

Monografia je pokračovaním knižnej publikácie venovanej Sedembolestnej patrónke Slovenska, ktorá vznikla v spolupráci Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV a Bratislavskej gréckokatolíckej eparchie s názvom *Bohorodička v kultúrnych dejinách Slovenska* (Bratislava 2014). Nadväzuje na výsledky historických, jazykovedných, literárnohistorických, teologických, kulturologických a antropologických výskumov kresťanskej religiozity založenej na uctievaní mariánskych slziacich ikon na Slovensku. Publikácia prináša nové a doteraz neznáme i nepublikované pohľady a zistenia opisujúce dejiny slzenia klokočovskej ikony i pôvod úcty k nej na Slovensku i v zahraničí v diaspóre slovenských gréckokatolíkov. Motív neustálej ochrany prítomný v kulte ikony klokočovskej Bohorodičky sa pertraktuje v zachovaných legendách a v duchovných piesňach. Teofanicko-historický aspekt viery sprítomnený v pretrvávajúcej úcte zobrazení Matky Božej je silným svedectvom slovanskej duchovnej a kultúrnej identity.

ŽEŇUCHOVÁ, Katarína (ed.): *Etnolingvistický výskum na Slovensku. Súčasný stav a perspektívy.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2020. 168 s.

Súbor štúdií poskytuje prehľad doterajších etnolingvistických výskumov realizovaných vo vzťahu k slovenskému kultúrno-jazykovému priestoru a sumarizuje poznatky o materiálovej báze etnolingvistických výskumov na Slovensku.

JUHÁS, Peter – LAPKO, Róbert – MÜLLER, Reinhard (Hrsg.): *Theokratie. Exegetische und Wirkungsgeschichtliche Ansätze.* Berlin – Boston: Walter de Gruyter, 2021. 304 s.

Zborník štúdií približuje rozmanité aspekty teokracie, a tak ponúka komplexný obraz o nábožensko-sociálno-historickom fenoméne najmä na základe analýzy židovsko-kresťanských prameňov. Príspevky analyzujú problematiku teokracie na základe vybraných pasáží Starého a Nového zákona, ktoré sú relevantné pre tému úloha kňaza, kráľa a Mesiáša v rôznych teokratických koncepciách.

ŽEŇUCH, Peter – ZUBKO, Peter: *Michal Bradač – Rukoväť cirkevných dejín / Михаилъ Брадачъ – Єпутомъ Исторїи Церковныя.* Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. VIII. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2021. 464 s.

Pramenné vydania sú zdrojom komplexného výskumu a slúžia pri komparácii poznatkov s aktuálnym stavom poznania. Edícia Bradačovej *Rukoväti cirkevných dejín* je takýmto pramenným materiálom, ktorý prináša množstvo svedectiev o stave kultúrneho myslenia na prelome 18. a 19. storočia. Je to dobová historiografická príručka, ktorá zároveň slúži ako prameň poskytujúci poznatky o rozvoji myslenia spoločnosti a cirkvi. Rukoväť synopticky reflektuje dobovo aktuálne diela a vďaka svojej koncíznosti, presnosti a svojmu reflexívnemu nadhľadu sa vymyká zo súboru podobných spisov obdobia, v ktorých prevládali viac či menej apologetické a fundamentalistické interpretácie založené na príslušnosti ich autorov ku kultúrno-konfesionálnej tradícii. Svojou nadčasovou interpretáciou javov a udalostí dielo predbehlo dobu. Bradačova *Rukoväť* je dôležitým svedectvom o stabilite kultúrneho povedomia byzantsko-slovanskej tradície v slovenskom a stredodunajskom prostredí v kontexte duchovného dedičstva založenom na cyrilo-metodskej tradícii.

ŽEŇUCH, Peter: *Slováci a slovenčina v jazykovo-historických a konfesionálnych súvislostiach. Procesy a kontexty kultúrnej komunikácie.* Bratislava: Slovenský komitét slavistov – Pedagogická fakulta Univerzity Komenského, 2022.

Publikácia sa zameriava na opis jazykovo-kultúrnych vzťahov v konfesionálne diverzifikovanom prostredí Slovenska s prihliadnutím na východných Slovákov. Prezentované výsledky vznikli na báze viacročných

archívnych a terénnych výskumov. Hoci nejde o novú tému v slovenskej jazykovede, po prvýkrát sa daná problematika skúma ako komplexný jazykovo-historický a spoločensko-kultúrny fenomén slovenského národného vývinu v širokých jazykovo-kultúrnych súvislostiach.

ŽEŇUCH, Peter – ŠAŠERINA, Svetlana (eds.): *Crisis as an Opportunity for the Revival of Values.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2022. 96 s.

Kríza je kategória, ktorá má kognitívnu a emocionálnu povahu, utvárajú ju osobné a v širších súvislostiach pôsobiace sociálne interakcie a napätia. Modely reakcií sú predvídateľné, ale ich konkretizácia je vždy jedinečná. Niektoré každodenné reálie zanikajú, vznikajú nové, no niektoré pretrvávajú a pomáhajú preklenúť obdobia zmien. Krízy sú tak neraz istými periodizačnými medzníkmi. Vlastnú úlohu v tomto procese zohráva jednotlivec, spoločnosť, ale i štát, cirkev a iné komunity, ktoré formuje interkultúrny pragmatizmus človeka i povedomie označované ako sensus communis. Zborník štúdií o zlomových dejinných situáciách sa zameriava na hľadanie ponaučení v skúsenostiach našich predkov a na interpretáciu krízy ako príležitosti získať ďalšie poznanie, ktoré závisí najmä od udržateľnosti hodnôt rodiny, duchovného myslenia, tradície a skúsenosti.

ŽEŇUCH, Peter: *Výklad liturgie žalmov / Разглаголствіє w лїтургїи ѱаломской.* Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. IX. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, v. v. i. – Slovenský komitét slavistov, 2022. 208 s.

Diplomatické vydanie cyrilského rukopisného kompendia zameraného na výklad liturgie žalmov predstavuje ďalší kamienok v mozaike byzantsko-slovanskej duchovnej a kultúrnej tradície pod Karpatmi a na Slovensku. Nadväzuje sa ním na liturgickú tematiku, ktorá sa v rámci prítomnej edície prezentovala už v 3. zväzku vydaním výkladu eucharistickej služby. Diplomatická edícia cyrilských rukopisných prameňov pojednávajúca o tradícii slávenia bohoslužobných obradov môže pomôcť k prehĺbenejšiemu pochopeniu miestnej tradície rozvíjajúcej sa v prostredí historickej Mukačevskej eparchie.

MARINČÁK, Šimon: *Historické rozdelenie kresťanstva: východné a orientálne cirkvi: liturgický a historicko-teologický prehľad.* Bratislava: VEDA vydavateľstvo SAV, 2022. 128 s.

Knižná práca približuje problematiku vzniku a rozdelenia východného kresťanstva, ktorého slovanská vetva patrí medzi najvýznamnejšie. Poskytuje informácie založené na opise historicko-ekleziologických realít vo východnej časti Európy, Ázie aj severovýchodnej Afriky a syntetizuje známe fakty týkajúce sa východných obradov v kontexte východného kresťanstva historickej pentarchie.

ŠAŠERINA, Svetlana – ŽEŇUCH, Peter – HRÍBOVÁ, Marína (eds.): *Interdisciplinárny výskum prameňov o jazyku a duchovnej kultúre. Slovensko-slovanské súvislosti.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV – Slovenský komitét slavistov, 2022. 352 s.

Monotematický súbor štúdií tvoria štyri tematické okruhy, ktoré zdôrazňujú nevyhnutnosť skúmania pramenných textov o pôvode, dejinách a kultúre národa, o obraze duchovného, právneho a materiálneho sveta na príklade vybraných slovanských jazykov a tiež akcentujú slovanskú mytológiu, religiozitu a konfesionalitu. Jednotlivé príspevky približujú aj obraz o usporiadaní duchovného i materiálneho sveta Slovanov a zároveň poukazujú na komunikáciu medzi jazykovými spoločenstvami z interdisciplinárneho slavistického hľadiska.

LAPKO, Róbert (ed.): *Rodinná terminológia vybraných biblických spisov. I.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, v.v.i.: Centrum pre štúdium biblického a blízkovýchodného sveta – Postoj Media, 2022. 159 s.

LAPKO, Róbert (ed.): *Rodinná terminológia vybraných biblických spisov. II.* Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, v. v. i.: Centrum pre štúdium biblického a blízkovýchodného sveta – Postoj Media, 2023. 104 s.

Zborníky predkladajú poetologickú a literárno-historickú recepciu biblizmov v poézii slovenských básnikov, vrátane autorov katolíckej moderny. Pri vzniku týchto publikácií boli inšpiráciou aj nové preklady novozákonných textov, ktorých editorom je R. Lapko.[31]

DUDOVÁ, Katarína – LAPKO, Róbert: *Česť z pohľadu etnolingvistiky.* Postoj Media 2023. 80 s.

[31] Jánovo evanjelium (2019); Lukášovo evanjelium (2020); List Rimanom (2022), Prvý list Korinťanom (2023), Druhý list Korinťanom (2023) a Listy Galaťanom, Filipanom, Prvý list Solúnčanom, Filemonovi (2024), ktoré vydal Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, v. v. i., v spolupráci s Centrom pre štúdium biblického a blízkovýchodného sveta vo vydavateľstve Postoj Media.

V monografii sa vysvetľujú niektoré etnolingvistické aspekty jazykového obrazu cti v povedomí Slovákov. Prináša najmä výsledky dotazníkového prieskumu, textové a slovníkové údaje, ktoré sa analyzujú zo semaziologického a onomaziologického hľadiska, pričom vyústením analýzy je syntetická kognitívna definícia slovenského jazykového obrazu cti.

ŠAŠERINA, Svetlana: *Две рукописи Стефана Глинки из села Литмановой на Спише XVIII в. / Dva rukopisy Štefana Hlinku z Litmanovej na Spiši z 18. storočia.* Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol. X. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, v. v. i. – Slovenský komitét slavistov, 2023. 272 s.

Knižná publikácia obsahuje diplomatické vydanie dvoch rukopisov karpatskej proveniencie, známych ako rukopisy Štefana Hlinku z Litmanovej na Spiši. Sú pozoruhodným príkladom vlastnej literárnej tvorby, ktorá sa utvorila na pomedzí cirkevnej a svetskej tradície. V textoch litmanovských rukopisov sa pútavo prerozprávajú nielen sujety zo Starého zákona, apokryfy a legendy o Kristovi, Bohorodičke a svätcoch, ale i rozprávkové historky o vzdialených krajinách, napr. o Indii alebo Tibete. Existencia podobných zborníkov poukazuje na záujem dobového čitateľa o poznávanie dejín, reálií života za hranicami známeho sveta a v neposlednom rade je to aj zábavné čítanie.

ŽEŇUCH, Peter a kol.: *Predstavy o svete vo vybraných prameňoch na Slovensku.* Bratislava: Slovenský komitét slavistov – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, v. v. i., 2023. 272 s.

V monografickej knižnej publikácii sa analyzujú kultúrno-spoločenské hodnoty a ich odraz v jazyku ako nositeľovi konceptov predstáv o svete. Na základe ich analýzy je možné rekonštruovať základné črty fungovania spoločnosti v predkresťanskej minulosti a v kolektívnej kultúrnej pamäti všeobecne. Predstavu o formovaní povedomia ako zdroja myšlienkového a emocionálneho stotožnenia možno doložiť najmä v kontexte sprítomňovania historických a verifikovateľných dejov a udalostí, ktoré sa vo vedomí človeka spájajú s udalosťami nadprirodzenej povahy. Vo všeobecnosti možno povedať, že kultúrna pamäť spoločenstva o jeho usporiadaní vychádza zo spolupôsobenia obrazov a symbolov antropocentrického uvažovania o duchovnom i materiálnom svete človeka. Slovanské tradičné zvyky a hodnoty sú založené najmä na symbióze kresťanských a predkresťanských, mytologických predstáv. Publikované pramenné texty a komentáre

v prítomnej knižnej publikácii svedčia o tom, že z jednotlivých textov nemožno vylúčiť obraz o každodennom živote človeka. Neuprednostňuje sa subjektívne rozprávanie autora, ale zdôrazňuje sa objektívnosť zobrazovaného motívu a témy. Rozhodujúcu rolu pri interpretácii pramenných textov pritom zohráva pochopenie všetkých vlastností a javov jazyka, ktorý sa ako nástroj komunikácie uplatňuje v jednotlivých literárnych a naračných žánroch. Texty spravidla neodrážajú iba idiolekt autora, lebo sú aj výsledkom kolektívneho kultúrneho povedomia. Pochopiť sémantickú náplň jednotlivých obrazov, symbolov a pojmov si však už vyžaduje kritický stupeň vnímania obsahu textu, ktorý je spojený s kontinuálne utváraným kultúrnym povedomím a pamäťou spoločenstva.

ŽEŇUCH, Peter: *Slováci a cirkevná slovančina – kultúrno-historické súvislosti.* Bratislava: Veda SAV, 2024. 208 s.

Monografická práca prináša opis fungovania liturgického jazyka v prostredí byzantsko-slovanskej tradície na Slovensku, ktorý sa postupne prispôsoboval jazykovým potrebám Slovákov gréckokatolíkov. V práci sa nadväzuje najmä na doterajšie výsledky výskumov cyrilských písomností liturgického i neliturgického charakteru, pričom osobitná pozornosť sa venuje vybraným cirkevnoslovanským jazykovým a kultúrnym prejavom v komunikácii medzi slovanským Východom a Západom.

ŽEŇUCH, Peter – ŽEŇUCHOVÁ-ŠAŠERINA,Svetlana: *Kerestúrsky rukopis z rokov 1893 – 1901 = Manuscript from Kerestúr 1893 – 1901.* Monumenta Byzantino-Slavica et Latina Slovaciae. Vol XI. Bratislava: Slovenský komitét slavistov – Pedagogická fakulta Univerzity Komenského – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, v. v. i., 2025. 176 s.

Kerestúrsky rukopis sa podarilo nájsť úplnou náhodou počas terénneho výskumu na fare v Ďurďove vo Vojvodine v Srbsku. Uložený bol spolu s ďalšími troma spevníkmi paraliturgických piesní z konca 18. a začiatku 19. storočia na miestnej gréckokatolíckej fare. Napísaný je cyrilikou v ľudu zrozumiteľnom literárnom jazyku dolnozemských Rusnákov, ktorého základom je východoslovenčina zemplínskeho typu. Text pamiatky však obsahuje aj citáty z cirkevnoslovanských liturgických a biblických textov. Publikácia prináša úvodnú analytickú štúdiu o transliterovanom pramennom texte a poskytuje príležitosť na ďalšie bádanie v oblasti kultúrno-porovnávacej jazykovednej slavistiky a textologického bádania.

Riaditelia Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV v rokoch 1995 – 2025

1. PhDr. Štefan LIPTÁK, CSc., dočasne poverený vedením do ukončenia konkurzného konania na riaditeľa novozriadenej vedeckej organizácie od 1. marca do 31. mája 1995

2. Prof. PhDr. Ján DORUĽA, DrSc., riaditeľ pracoviska od 1. júna 1995 do 30. júna 2006

3. Prof. PhDr. Peter ŽEŇUCH, DrSc., riaditeľ pracoviska od 1. júla 2006 do 31. mája 2019

4. Mgr. Svorad ZAVARSKÝ, PhD., bol dočasne poverený vedením organizácie od 1. júna 2019 do konania konkurzu na riaditeľa organizácie.

5. Po konkurze bol od 23. septembra do 30. októbra 2019 dočasne poverený vedením organizácie Mgr. Ladislav KAČIC, PhD.

4. Doc. PaedDr. ThDr. Šimon MARINČÁK, PhD., riaditeľ pracoviska od 1. novembra 2019 do 30. októbra 2023. Po skončení mandátu bol poverený vedením organizácie na šesť mesiacov trikrát za sebou v obdobiach od 1. novembra 2023 do 30. apríla 2024, od 1. mája do 30. októbra 2024 a od 1. novembra 2024 do 30. apríla 2025.

VII. Záver

Slavistický ústav Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied publikuje výsledky svojich výskumov v rozličných jazykoch, vrátane angličtiny, ktorú pokladáme za významný nástroj medzinárodnej komunikácie. Spôsob (aj jazyk) prezentácie výsledkov našich výskumov sa realizuje najmä vzhľadom na jazykové a kultúrne prostredie, ktoré je predmetom výskumu vzťahov slovenského jazyka a kultúry so slovanskými i neslovanskými jazykmi a kultúrami. Výskum slovensko-anglických vzťahov sa v Slavistickom ústave Jána Stanislava SAV nerealizuje. Vzhľadom na širšie medzinárodné začlenenie výskumu slovensko-latinských, slovensko-cirkevnoslovanských a slovensko-nemeckých vzťahov na Slovensku v európskom rámci sa výsledky týchto výskumov prezentujú v plne primeranej miere vo všetkých slovanských jazykoch, v nemčine i angličtine, ako to vyplýva aj z náplne publikačného slavistického orgánu *Slavica Slovaca*.

Na záver si ešte dovolím pripomenúť konštatovanie prof. Jána Doruľu, ktoré uverejnil v roku 2012 v zborníku z Prvého slovenského kongresu slavistov s názvom *Slovenská slavistika včera a dnes*. O slovenskej akademickej slavistike aj dnes platí, že spoločenská naliehavosť vyššie charakterizovaných komplexných výskumov slovenského jazyka, dejín a kultúry vo vzťa-

hoch k iným slovanským a neslovanským jazykom a kultúram sa „naplno potvrdila a stále výraznejšie sa potvrdzuje aj dnes, v čase politicky motivovaných, organizovaných a patrične verejne proklamovaných a šírených dezinterpretácií slovenského historicko-kultúrneho vývinu spojených často s nedôstojným ironizovaním a s obludnou demagógiou. Obeťou sú nielen mýty ‚naše' slovenské (tie neslovenské, akokoľvek vymyslené, sú posvätnou, nenarušiteľnou historickou tradíciou alebo vzácnou ľudovou tvorivosťou), ale aj vraj neoprávnene prisvojovaná cyrilo-metodská tradícia a celé ‚nekľúčové' veľkomoravské obdobie slovenských dejín (ignoruje sa jeho predchádzajúci historický vývin) s akýmisi vymyslenými starými Slovákmi. Multinárodné, multikulturálne, neproletársky internacionalizované, t. j. občiansky globalizované Slovensko vraj ani nemá nejaké svoje, slovenské dejiny, lebo tie sa rozplývajú v ozajstných a pravých dejinách našich susedov. (...) Je jasné, že spomenutému protislovenskému postoju prekáža aj slovenská slavistika v uvedenom chápaní komplexne zameraných výskumov. Môžeme občas počuť alebo čítať svetovo múdre ‚analýzy', podľa ktorých je nenáležité a vôbec nemoderné prikladať vede (literárnej a vôbec filologickej), histórii alebo kultúre nejaké prívlastky. Bližší pohľad však vždy ukáže, že ten nenáležitý, nevhodný, nemoderný, nevedecký prívlastok je len jeden jediný, t. j. prívlastok slovenský vo všetkých troch rodoch v závislosti od gramatickej zhody v slovenskom jazyku, ktorý tí ‚naši' svetoví mudrci predsa len azda najčastejšie používajú."[32]

Prítomná štúdia ani zďaleka neobsahuje vyčerpávajúci obraz o výskumoch, projektoch, konferenciách a ďalších výskumných zámeroch filologického slavistického výskumu na pôde Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV, teda tých realizovaných a vydarených, ale aj tých, ktoré pre administratívne prieťahy sa nemohli začať riešiť. Prináša však predovšetkým základné rámce, v ktorých sa počas tridsiatich rokov uskutočňoval program jazykovednej slavistiky. Tento prehľad o výsledkoch prioritných projektových výskumných tém, na ktoré je potrebné aj vzhľadom na aktuálny vývin európskej spoločnosti kontinuálne nadväzovať, nie je v slovenskom a ani medzinárodnom kontexte vyčerpaný. Neustále sa črtajú aj nové témy, v ktorých práve slavistický jazykovedný výskum zo synchrónneho či diachrónneho hľadiska má svoje nezastupiteľné a centrálne postavenie.

[32] DORUĽA, Ján. Inštitucionalizácia slovenskej slavistiky, c. d., s. 67 – 68.

POUŽITÉ PRAMENE A LITERATÚRA

Pramene

1. Správy o činnosti Slavistického kabinetu SAV za roky 1995 – 2004.
2. Správy o činnosti Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV za roky 2005 – 2022.
3. Správy o činnosti Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV, verejnej výskumnej inštitúcie, za roky 2023 – 2024.[33]

Literatúra

1. Desaťročnica Slavistického ústavu SAV Jána Stanislava [2005], dostupné: https://www.sav.sk/?lang=sk&doc=services-news&source_no=20&news_no=442 [19. 3. 2025].

2. DORUĽA, Ján: Program jazykovedného slavistického výskumu na Slovensku. In: *Slavica Slovaca*, 1989, roč. 24, č. 3, s. 201 – 210.

3. DORUĽA, Ján: Inštitucionalizácia slovenskej slavistiky. In: Žeňuch, P. (ed.): *Slovenská slavistika včera a dnes*. Bratislava: Slovenský komitét slavistov a Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2012, s. 56 – 69.

4. Dvadsať rokov inštitucionalizovanej slavistiky v Slovenskej akadémii vied. ŽEŇUCH, Peter (zost.). Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2015. 254 s.

5. DVONČ, Jozef: Slovenský komitét slavistov ustanovený. In: *Slovenská reč*, 1970, roč. 35, č. 5, s. 307 – 308.

6. -k- [KLÁTIK, Zlatko]: Slovenský výbor slavistov. In: *Slavica Slovaca*, 1966, roč. 1, č. 2, s. 227 – 228.

7. RUŽIČKA, Jozef: Medzi dvoma zjazdmi slavistov. In: *Slavica Slovaca*, 1983, roč. 18, č. 1, s. 7.

8. SEDAKOVA, I. – KITANOVA, M. – ŽEŇUCH, P. – GUSEV, N.: Traditional and Non-Traditional Values in Russia, Bulgaria and Slovakia: Ethnolinguistic, Comparative and Historical Dimensions. In: *The Yearbook of Balkan and Baltic Studies*, 2020, roč. 3, č. 1, s. 109 – 132, dostupné: https://doi.org/10.7592/YBBS3.06

9. Slovenský komitét slavistov v dátumoch, dostupné online: http://www.slavu.sav.sk/konferencie/kongres_program_2011.pdf

[33] Správy o činnosti SÚJS SAV od roku 2007 sú prístupné aj na internetovej stránke Slovenskej akadémie vied https://www.sav.sk/?lang=sk&doc=ins-org-ins&institute_no=32&action=annual [5. 4. 2025].

10. SUBALLYOVÁ, Ľ. (zost.): *Špičkové vedecké tímy a osobnosti SAV / Top Scientific Teams and People at SAS*. Bratislava: Predsedníctvo Slovenskej akadémie vied, 2014, dostupné online: https://issuu.com/lyaoutjs/docs/spickove_timy_96_dpi

11. ŽEŇUCH, Peter – DORUĽA, Ján: Informácia o akreditačnom hodnotení činnosti Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV za roky 2011 – 2015 medzinárodným panelom zahraničných expertov. In: *Slavica Slovaca*, 2017, roč. 52, č. 2, s. 177 – 180.

12. ŽEŇUCH, Peter: Komisie pri Medzinárodnom komitéte slavistov – postavenie a činnosť. Aktuálny stav a perspektívy. In: *Slavica Slovaca*, 2017, roč. 52, č. 2, s. 150 – 161.

13. ŽEŇUCH, Peter: Komisie pri Medzinárodnom komitéte slavistov akreditované na 16. medzinárodnom zjazde slavistov v Belehrade. In: *Slavia*, 2019, roč. 88, č. 1, s. 100 – 104.

14. ŽEŇUCH, Peter: Aktuálne akademické diskurzy slovenskej slavistiky. In: Šlaufová, E. – Skwarska, K. – Čermák, V. (eds.): *Proměny české slavistiky po roce 1989*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., 2020, s. 379 – 390.

15. ŽEŇUCH, Peter: Slovenský komitét slavistov a jeho podiel na medzinárodnom zviditeľňovaní akademických slavistických výskumov. In: *Slavica Slovaca*, 2022, roč. 57, č. 3, s. 203 – 210, dostupné https://doi.org/10.31577/SlavSlov.2022.3.1

16. ŽEŇUCH, P. – HORVÁTHOVÁ, Ľ. – DZIVIAKOVÁ, M.: Súčasný slovakistický výskum na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. In: *Slovenská reč*, 2023, roč. 88, č. 3, s. 69 – 81.

17. ŽEŇUCH, P. – ŽEŇUCHOVÁ-ŠAŠERINA, S. – GALLIK, J. (eds.): *Jazykové a kultúrne kontexty kresťanskej tradície / Linguistic and Cultural Contexts of the Christian Tradition / Лингвистические и культурные контексты христианской традиции. Zborník konferenčných materiálov / Proceedings of the Conference Materials / Сборник материалов конференции (Bratislava 23. – 24. 5. 2024).* Bratislava: Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave – Slovenský komitét slavistov – Biblická komisia pri Medzinárodnom komitéte slavistov, 2024. 84 s. Dostupné: https://www.fedu.uniba.sk/fileadmin/pdf/Sucasti/Katedry/KSJL/rozne/rozne2/_00_kontexty_final_dotlace_bezorez.pdf [3. 4. 2025].

ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ АКАДЕМИЧЕСКОЙ СЛАВИСТИКИ. (Посвящается 35-летию Словацкого комитета славистов и 30-летию Института славистики им. Яна Станислава Словацкой академии наук)

ПЕТЕР ЖЕНЮХ

Статья представляет собой обзор исследований, проектов, конференций и различных научных задач в области филологической славистики. В ней приводится информация об условиях, контексте и научно-организационных рамках, в которых в течение последних тридцати пяти лет проходила научно-исследовательская деятельность в области языкознания и филологии славянских языков. Этот обзор научных результатов и приоритетных исследовательских тем, продолжение которых необходимо с учетом текущего развития общеевропейского общества, не является исчерпывающим ни в словацком, ни в международном контексте. Постоянно возникают новые темы, в которых славистическое филологическое исследование занимает важное место с точки зрения синхронного и диахронного подходов.

Словацкий комитет славистов как организация, деятельность которой носит общесловацкий характер и которая занимается междисциплинарной координацией славистических исследований в Словакии, и Институт славистики им. Яна Станислава Словацкой академии наук являются двумя сотрудничающими учреждениями. В нашем отчёте мы выделяем основные моменты их научно-исследовательской деятельности, которые предоставляют славистам-исследователям обширный материал о современном состоянии академической славистики в Словакии. Необходимо отметить, что славистические исследования в Словакии получили широкое распространение благодаря Словацкому комитету славистов, который был создан в 1965 году как Словацкий совет славистов (в 1966 году начал свою деятельность также журнал по славистике), а также благодаря усилиям профессора, доктора филологических наук Яна Дорули, который внёс значительный вклад в создание современного Института славистики имени Яна Станислава Словацкой академии наук. Словацкая славистика полностью интегрирована и в международный славистический контекст. Об этом свидетельствуют, в частности, результаты фундаментальных исследований, которые получили высокую оценку не только в стране, но и за рубежом.

В 1995 году для выполнения задач славистических исследований, определённых в Программе филологических славистических исследований в Словакии, сформулированной Яном Дорулей в 1989 году, в соответствии

с насущной необходимостью Словацкая академия наук основала славистическую научно-исследовательскую институцию. На основании подписанного в 1995 году договора о сотрудничестве между Словацкой академией наук и Матицей словацкой, а также договора между Словацким комитетом славистов и только что созданным Славистическим кабинетом САН в 1995 году и при поддержке бывшего председателя САН проф. Штефана Луби удалось начать систематическую славистическую научную и научно-организационную работу. Именно этот факт укрепил позиции словацкой славистики в международном контексте. Даже в условиях Словацкой академии наук, несмотря на не совсем благоприятную ситуацию для создания новых академических учреждений, слависты нашли своё место, проводя сравнительные исследования языка и культуры в национальной и международной научной среде и представляя в рамках своих исследований новые исследовательские проекты. Эти проекты постепенно принесли результаты, важные не только с точки зрения словацкой славистики. Речь идет, прежде всего, о новых или инновационных решениях, основанных на сравнительном исследовании отношений словацкого языка и культуры с другими славянскими и неславянскими языками и культурами.

В рамках словацкой славистики также предусмотрено участие некоторых нефилологических научных дисциплин, которые могут внести вклад в уточнение филологических знаний о связях языка и культуры на отдельных исторических этапах развития словацкого народа вплоть до современности. Исходной составляющей этой исследовательской программы является, прежде всего, сравнительная филологическая славистика, но также и другие дисциплины, например, источниковедение и историография, археология и этнография (этнология и фольклористика), которые в совокупности дают общественно значимые результаты с точки зрения интердисциплинарного исследования словацкой культуры. Важным аспектом словацкой славистики является изучение и публикация источников, связанных с различными периодами развития словацкой культуры, например о великоморавской и кирилло-мефодиевской традиции, а также изучение южнославянских и восточнославянских языково-культурных отношений, аксиологические и этнолингвистические исследования отношений между языком, культурой и фольклорной традицией, а также изучение письменности различных словацких конфессиональных общин на национальном, латинском и церковнославянском языках.

Партнерами по исследованиям словацкой академической славистики естественным образом стали не только различные научные и научно-педагогические учреждения, но и отдельные специалисты из Словакии и других стран, которые активно включились в работу над словацкими научно-исследовательскими проектами в области славистики. Широкая концепция

филологических исследований, основанная на междисциплинарных и взаимодополняющих исследованиях словацкого языка и культуры в связи со славянской и неславянской средой, неизбежно охватывает многообразный спектр областей и тем. Целью таких исследований является получение новых или новейших знаний, а не получение личной выгоды от этих исследований. С экономической точки зрения научные исследования в области славистики носят некоммерческий характер и служат в первую очередь для повышения уровня знаний и культурного развития общества.

Тем не менее, в условиях, в которых функционировала словацкая славистика, неоднократно возникала необходимость исключить угрозу ее исчезновения. Благодаря прежде всего неустанным усилиям руководящих работников института удалось, по крайней мере частично, стабилизировать славистическую научную дисциплину. С 1995 года в сотрудничестве Славистического института им. Яна Станислава САН и Словацкого комитета славистов удалось провести целый ряд исследований и выпустить монографические работы, монотематические сборники исследований и издания разнообразных текстов-источников, которые полностью отражают определяемые тематические области научно-исследовательской программы. Базовая тематическая и содержательная характеристика книжных работ и научно-исследовательская ориентация журнала «Slavica Slovaca» в качестве печатного органа словацкой славистики представлены в настоящем обзоре.

Prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.
predseda Slovenského komitétu slavistov
vedúci vedecký pracovník Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV, v. v. i.
Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava
e-mail: slavpeze@gmail.com